

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Katarina Vanek

KAZALIŠNE PREDSTAVE ZA DJECU MLAĐE ŠKOLSKE DOBI

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2018.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

KAZALIŠNE PREDSTAVE ZA DJECU MLAĐE ŠKOLSKE DOBI

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika hrvatskoga jezika II

Mentorica: Valentina Majdenić, doc. dr. sc.

Studentica: Katarina Vanek

Matični broj: 2640

Modul: C

Osijek

Srpanj, 2018.

Zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Valentini Majdenić na iznimnoj pomoći i strpljenju prilikom pisanja ovog diplomskog rada.

Također, zahvaljujem svojoj obitelji, prijateljima, učiteljici Marleni i Alenu na velikoj podršci koju su mi pružali tijekom mog studiranja i pisanja ovog diplomskog rada.

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad je usmjeren na kazališne predstave za djecu mlađe školske dobi, što se odnosi na učenike od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Rad ukratko govori o značajkama kazališta i kazališnih predstava za djecu te o kazalištu kao nastavnoj temi u okviru nastavnog predmeta Hrvatskog jezika. Također, rad sadrži kratku analizu tri predstave odigrane u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku. Analiza svake predstave obuhvaća opće informacije o predstavi te kratku analizu scenografije i scenskih rekvizita, kostimografije, koreografije, scenske glazbe, tijeka predstave, likova, simbolike i publike. Unutar ovog rada provedeno je istraživanje čiji je cilj ispitati iskustva i doživljaje učenika mlađe školske dobi, koji pohađaju školu u ruralnoj sredini, o njihovim posjetima kazalištu za djecu u okviru organizacije škole te o njihovom angažmanu u dramskoj skupini svoje škole. Istraživanje je provedeno među učenicima osnovne škole Vladimira Nazora Feričanci te područne škole Donja Motičina. U istraživanju je sudjelovalo 82 učenika od drugog do četvrtog razreda osnovne škole.

Ključne riječi: Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, Hrvatski jezik, kazalište za djecu

SUMMARY

This graduate thesis is focused on theatrical performances for younger school-age children, which refers to pupils from 1st to 4th grade of primary school. It briefly represents features of theatre and theatrical performances for children. Also, it contains short analysis of three performances performed in the Children's theatre Branka Mihaljevića in Osijek. The analysis of each performance includes general information about the performance and brief analysis of scenography, stage props, costumes, choreography, stage music, characteristic of performance, characters, symbols and audience. Within this graduate thesis was conducted a research which aim is to examine experiences of younger school-age children, who attend a school in the rural area, about their visiting children's theatres within the school organisation and about their engagement in drama group of their school. The research was conducted among the pupils who attend primary school Vladimira Nazora Feričanci and partner school Donja Motičina. In the research participated 82 pupils from 2nd to 4th grade of primary school.

Keywords: Children's theatre Branka Mihaljevića in Osijek, Croatian language, children's theatres

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KAZALIŠTE	2
2.1. Kratka povijest kazališta	2
2.2. Teatrologija	4
2.3. Kazališna publika	6
3. KAZALIŠTE ZA DJECU	7
3.1. Povijest kazališta za djecu.....	7
3.2. Svrha kazališta za djecu	8
3.3. Kazalište za djecu i kazališna pedagogija	9
3.4. Kritika kazališta za djecu	9
3.5. Konceptija kazališta za djecu	10
3.6. Škola i kazalište za djecu	11
3.6.1. Nastavni plan i program za osnovnu školu (NPP).....	11
3.6.2. Nacionalni okvirni kurikulum (NOK)	12
3.7. Istina ili <i>ružičasta laž</i> u kazališnim predstavama za djecu?.....	13
3.8. Djeca kao kazališna publika.....	14
4. KAZALIŠTA ZA DJECU U REPUBLICI HRVATSKOJ	15
4.1. Kratka povijest kazališta za djecu u Republici Hrvatskoj.....	15
4.2. Kazališta za djecu koja trenutno djeluju na području Hrvatske	15
4.3. Hrvatski centar ASSITEJ	16
4.4. Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku	17
4.5. Analiza tri dramske predstave za djecu mlađe školske dobi	17
4.5.1. Pepeljuga.....	17
4.5.1.1. Analiza tijeka predstave.....	19

4.5.1.2.	Likovi.....	20
4.5.1.3.	Simbolika.....	21
4.5.1.4.	Publika.....	21
4.5.2.	Ivica i Marica	22
4.5.2.1.	Analiza tijeka predstave.....	24
4.5.2.2.	Likovi.....	24
4.5.2.3.	Simbolika.....	24
4.5.2.4.	Publika.....	25
4.5.3.	Zlatni danci	26
4.5.3.1.	Analiza tijeka predstave.....	27
4.5.3.2.	Likovi.....	28
4.5.3.3.	Simbolika.....	28
4.5.3.4.	Publika.....	28
4.5.4.	Usporedba triju analiziranih predstava	29
5.	EMPIRIJSKI DIO.....	30
5.1.	Metodologija istraživanja.....	30
5.1.1.	Cilj istraživanja	30
5.1.2.	Pretpostavka istraživanja	30
5.1.3.	Zadaci istraživanja	30
5.1.4.	Postupak, uzorak i instrument istraživanja	31
5.2.	Rezultati istraživanja	31
5.3.	Rasprava.....	43
6.	ZAKLJUČAK.....	45
7.	IZVORI.....	47
8.	LITERATURA	48

1. UVOD

Za temu ovog rada izabrala sam kazalište za djecu mlađe školske dobi zbog svog posebnog interesa za kazalište za djecu. Naime, počeci kazališta sežu još u antičkoj Grčkoj kada su se prve predstave počele izvoditi u čast boga Dioniza. Kazalište se stoljećima razvijalo, a tek u 19. stoljeću počinje se razvijati kazalište namijenjeno djeci. U početku su to bile predstave koje su izvodila djeca za djecu, a kasnije su u dječjim kazalištima počeli glumiti profesionalni glumci što se zadržalo sve do danas. Pojava i razvoj kazališta za djecu omogućili su djeci svih uzrasta mjesto gdje i oni mogu uživati u živim prizorima koji se odigravaju pred njihovim očima. Omogućili su im uživanje u umjetnosti u kojoj su zastupljene i druge umjetnosti poput glazbe i plesa. Mnoga su djeca, nažalost, još uvijek zaključena za tu mogućnost iako je već 21. stoljeće. Čest razlog tomu, na našem području, je nedostatak financijskih sredstava i manjak kazališta za djecu u manjima sredinama. Upravo zbog toga škola i kazalište za djecu razvijaju poseban suradnički odnos. Školskim organizacijama posjeta kazalištu uvelike su smanjeni troškovi puta i ulaznica u kazalište, ali i organizacija posjeta pada s leđa roditelja koji su većinom preuzeti poslom i drugim obavezama. Iako, određeni postotak djece posjećuju kazalište i izvan okvira školske organizacije. Problem u svezi s dječjim predstavama u okviru školske organizacije je učestalost. Kazalište se kao nastavna tema, prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, unutar nastavnog predmeta Hrvatskog jezika u području medijske kulture, kada govorimo o prva četiri razreda osnovnoškolskog obrazovanja, predvidivo obrađuje samo u drugom razredu. U ostalim razredima razredne nastave nastavne teme su usmjerene na igrokaz i lutkarske predstave u okviru koji se također organiziraju posjete kazalištima za djecu. Uzimajući to u obzir može se uočiti kako se, prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, broj posjeta kazalištu svodi na svega nekoliko puta tijekom prva četiri razreda osnovnoškolskog obrazovanja. To je zasigurno nešto što se u budućnosti treba promijeniti. Učenicima treba omogućiti što češće posjete kazalištima kako bi se kulturno i estetski obrazovali tijekom tog procesa kako i predviđa Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.

2. KAZALIŠTE

Latinski i grčki naziv za „kazalište“ upućuju upravo na srž samog značenja tog pojma. Latinsko ime za kazalište glasi *spectaculum* te upućuje na nešto što je vidljivo, tj. što se prikazuje i uprizoruje. Također, etimološki korijeni naših riječi „kazalište“ i „pozornica (*kaz i *zor) upućuju na gledanje. Pod kazalištem se tako oduvijek smatralo da je umjetničko ili mimetičko predstavljanje nekog događanja, tj. radnje koja se publici prikazuje na prostoru i u sadašnjosti same izvedbe. (Prosperov Novak, 2014)

2.1. Kratka povijest kazališta

Začeci kazališta sežu u daleko šesto stoljeće prije Krista u antičkoj Grčkoj. Grci su svake godine tijekom jednoga mjeseca imali proslave u čast boga Dioniza. Ples i pjevanje korova bio je karakterističan način slavlja, a slavlje je bilo popraćeno i razuzdanim ponašanjem preodjevenih ljudi. To je slavlje trajalo tijekom cijelog mjeseca, a bili su to rituali slavljenja uskrsnuća slavljelog boga. U ovom je slučaju taj ritual unutarnjeg pročišćenja, tzv. katarze, poprimao sve više scenski oblik te postajao sve više orijentiran glumačkom izvođenju te gledanju i sudjelovanju svih ostalih prisutnih ljudi. Iako se već u ovim proslavama u čast boga Dioniza uočavaju začeci kazališta, začetnikom modernog teatra smatra se grčki glumac i pisac Tespis kojeg se povezuje s prvim grčkim kazališnim predstavama. On je tijekom jedne velike dionizijske svečanosti po prvi puta izdvojio glumca (sebe) iz kora čime je začeto prvo moderno kazalište. (Prosperov Novak, 2014) Također, Tespis je uspostavio pokretnu pozornicu kako bi se predstave mogle igrati diljem Grčke te po prvi puta uveo pokrivanje ili uređivanje glumačkih lica. Upravo zbog svega što je učinio za kazalište, Tespisa se smatra ocem organiziranog kazališta. (Prosperov Novak, 2014) Započeo je i proces osamostaljivanja kazališta u odnosu na bogoslužje, no taj je proces u antici bio vrlo spor i ostao je nedovršen. Zbog toga će kazalište još dugi niz godina postojati samo u okviru bogoslužja. (Prosperov Novak, 2014)

Kako je osamostaljivanje kazališne umjetnosti bilo jako sporo, kazališne predstave izvodile su se u amfiteatralnim prostorima u sklopu hramova posvećenih bogu Dionizu. Ono po čemu su prepoznatljivi ti prostori održavanja predstava je to što je svaki gledatelj mogao savršeno doživjeti

i čuti sve ono što se na sceni događalo. Upravo te odlike prostora možemo uočiti i u današnjim kazališnim prostorima, a i svi drugi prostori u kojima se igraju predstave nastoje se prilagoditi kako bi zadržali te odlike kazališnog prostora. Osim odlika kazališnog prostora, antičkom i današnjem kazalištu zajedničko je naplaćivanje ulaza. Kao svojevrsne ulaznice u ono vrijeme bile su u obliku današnjih medalja. Takve „ulaznice“ pronađene su na otoku Visu tijekom arheološkog iskopavanja ostataka drevnog grčkog teatra. No, tada pristup kazalištu nisu imale žene i djeca što se kasnije tijekom povijesti mijenja i ograničenje u potpunosti nestaje.

Kako su prolazile godine kazalište se stalno mijenjalo pod utjecajem različitih sudionika kazališne umjetnosti. Neki su pokušaji reformiranja kazališta djelomično i kratko uspijevali, no većina ih je bila uzaludna posebno tijekom srednjeg vijeka koji je obilježila religioznost u svim aspektima čovjekova života. Tada se u okvirima religiozne književnosti razvila se teatralizacija svetih tekstova kao što je to bilo i u vrijeme antike. Iako je to danas dio povijesti, još uvijek se u brojnim kršćanskim zemljama diljem Europe tijekom Velikog petka izvode dramatizirani biblijski prikazi. Po završetku srednjeg vijeka uloga kazališta u ljudskom životu drastično se mijenja. U 17.st. kazalište postaje izvorom zabave te slavlja i veličanja pojedinih vladara. Tako se razvilo tzv. dvorsko kazalište koje je bilo, iako zabavno, u službi politike sa svrhom ostvarivanja pojedinih državnih ciljeva. No, tijekom godina politika postupno izlazi iz kazališta i ona ponovno postaju hramovi svakodnevnog zabave. U kazališnim predstavama tog vremena prikazuje se uljepšana stvarnost koji ima za svrhu „liječenje“ smijehom. Za predstave tog vremena karakteristična je i jednostavnost kako u izvedbama tako i u samom odijevanju glumaca čime se dogodio drastičan odmak u odnosu na maske i način odijevanja iz antičkih vremena. No, ulaskom u 19.st. kazališna umjetnost prolazi kroz veliku krizu. Razvija se tzv. larpurlartizam – nazor prema kojemu je umjetničko djelo postalo svrhom samo sebi te se odbacuje utjecaj ideologije, religije, etičkih zasada ili politike na umjetnost i stavlja težište na perfekcionizam umjetničke forme.¹ Kazalište vođeno ovim nazorom postalo je tek drugorazredno mjesto zabave u to vrijeme. Tek u drugoj polovici 19.st. događa se postupni izlazak iz te krize i oporavak događa pod utjecajem naturalizma – koncepcija prema kojoj je priroda osnova i bit svega.² Krajem 19.st. kazališna predstava napokon dolazi do autonomnosti umjetničkog ostvarenja. Ulaskom u 20.st. pojavio se film. Film je tada postao ozbiljna „prijetnja“ kazalištu kojemu je počeo „oduzimati“ publiku. Tada se, više nego

---

¹ Hrvatski jezični portal. Pribavljeno 4.5.2018., sa <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

² Hrvatski jezični portal. Pribavljeno 4.5.2018., sa <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

ikada prije u povijesti, javila potreba velike reforme kazališne umjetnosti. Tako se tek tada kazalište potpuno oslobodilo hijerarhije izražajnih sredstava te stavilo u središte čovjeka. Reformisti kazališne umjetnosti izbacili su banalna verbaliziranja psiholoških stanja te uočili važnost prenošenja poruke slikom i igrom čime se otklonio naglasak na riječi i strogo oslanjanje na dramski tekst. Tako u modernom kazalištu dramski tekst većinom služi kao svojevrsna inspiracija iz koje kasnije proizlazi kazališni tekst. Ipak, dramski tekst niti u suvremenom kazalištu, u kojem je redatelj postao među važnijim kreatorima predstave, gotovo nikad nije u potpunosti izbačen iz kazališnog teksta. Naime, dramski tekst i dalje je prisutan u kazališnom tekstu u modificiranom obliku ili barem u tragovima. (Prosperov Novak, 2014) Ubrzo su se razvile brojne glumačke studije i akademije čime se sve veći broj ljudi bavi kazalištem i proučava ga te radi na njegovom napretku. Upravo iz ove velike reforme tijekom 20.st. proizašlo je kazalište kakvo poznajemo danas – mjesto za zabavu, promišljanje, odgoj te kritiziranje društva u kojem živimo.

2.2. Teatrologija

Kazalište je od samih početaka svog razvoja bilo „ogledalo“ društva i aktualnih događanja, a svjedoci smo toga i danas. Upravo zbog toga razvila se potreba za proučavanjem kazališta u najširem smislu te riječi, no posebice za proučavanjem kazališne predstave kao najznačajnijeg dijela od svega onoga što pojam kazališta obuhvaća. Upravo zbog te potrebe razvilo se znanstveno područje – teatrologija. „Teatrologija je znanstveno područje u okviru društveno-humanističke oblasti u kome se raznovrsnim disciplinama nastoje protumačiti postanak, djelovanje i funkcija umjetničko-izražajna obilježja kazališta.“ (N. Batušić, 1991: 9) S obzirom na to da je teatrologija znanstveno područje, ona obuhvaća nekoliko znanstvenih disciplina. Četiri najvažnije znanstvene discipline teatrologije su: teorijska dramaturgija, povijest kazališta, estetika kazališta te teorija i metodologija teatroloških istraživanja. (Batušić, 1991)

Teatrologija je u znanstvenom smislu utemeljena u prijelazu iz 19. u 20.st. Sami začeci ovog znanstvenog područja interdisciplinarnih obilježja, poteklog iz filozofije i književno povijesnih disciplina, razvili su se u Njemačkoj. U 19. st. uvodi se u sveučilišnu nastavu. U Hrvatskoj se to dogodilo pola stoljeća kasnije – 1956. godine. Do danas razvili su se brojni

kazališni muzeji, kazališni ili teatrološki odjeli i zbirke u nacionalnim bibliotekama i knjižnicama. Jedan od takvih teatroloških odjela uspostavljen je u Hrvatskoj 1966. godine, a danas je poznat pod nazivom Odsjek za povijest hrvatskog kazališta u sklopu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i bavi se istraživanjima nacionalne dramske književnosti te svih oblika i profesija nacionalnog kazališta.³ Ondje je također i arhivirana građa o hrvatskim kazalištima. Osim navedenog odsjeka, veliku važnost za teatrologiju u Hrvatskoj ima i Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa (HDKKT) koja je osnovana 1975. godine i članica je međunarodne udruge kazališnih kritičara te surađuje s međunarodnom udrugom teatrologa.⁴

Osnovni predmet teatrologije je proučavanje kazališta kao cjeline koja objedinjuje predložak za pojedinu predstavu, kazališni prostor i publiku. Prema Batušiću ona je usredotočena na krajnji cilj kazališta, a to je sama kazališna predstava. (Batušić, 1991) U okviru kazališne predstave „prvenstveno se bavi *scenskom slikom* korištenog poznatog ili pretpostavljenog predloška.“ (Batušić, 1991: 20) No, područje promatranja uzima u obzir sve čimbenike koji utječu na kazališnu predstavu: „tekstualna ili pak neverbalna pretpostavka scenskom zbivanju, oblici i prostor njena javnoga otjelotvorenja, ikonička obilježja izvedbe, odnosi između prikazivača i promatrača-prijeko potrebnih sudionika, sve značajke organizacije i međuodnosa između mnogobrojnih faktora što ukupnošću djelovanja pridonose konkretizaciji kazališnog čina, promatranje publike i njena suodnosa s prikazivačima te svakovrsna reagiranja javnosti na scenska zbivanja“. (Batušić, 1991: 20) Teatrolozi su se u prijašnja vremena pri analizi pojedine kazališne predstave primarno oslanjali na sljedeće izvore: predloške na kojima je temeljena predstava (primjerice dramski tekst i dr.), književne kritike koje se odnose na proučavanu kazališnu predstavu, plakate koji su korišteni za promociju, nacрте i izgled scenografije te redateljsku knjigu, ukoliko ona postoji, te kostime. Razvojem moderne tehnologije u današnje je vrijeme sve to puno jednostavnije. Iako su i danas teatrolozima izvor brojnih informacija upravo svi prethodno navedeni izvori, digitalne snimke predstava uvelike su olakšale taj posao i omogućile teatrolozima dobivanje detaljnijih informacija o pojedinoj kazališnoj predstavi. Tako danas teatrolozi na snimkama osim kostima, teksta i scenografije mogu proučavati i odnos glumaca i publike, tj. reakcije publike na središnju temu obrađenu pojedinom kazališnom predstavom kao i mnoge druge

---

³ Odsjek za povijest hrvatskog kazališta. Pribavljeno 29.5.2018., sa http://info.hazu.hr/hr/o-akademiji/jedinice/odsjek_za_povijest_hrvatskog_kazalista/

⁴ Povijest HDKKT. Pribavljeno 29.5.2018., sa <https://www.hdkkt.hr/>

segmente, važne za promatranje, koji prije pojave digitalnih kamera teatrolozima nisu bili dostupni.

2.3. Kazališna publika

Bez publike nema ni predstave. Upravo zbog toga publika je neizostavni dio svake kazališne predstave. Postoje kazališne predstave koje su specifično namijenjene određenoj publici kao primjerice predstave u dječjim kazalištima u kojima su kazališni komadi primjereni i namijenjeni djeci. Publika kao takva oduvijek je prisutna u kazalištu. Ponekad je publika i sama sudionik nekog kazališnog komada ili uprizorivanja nekog događaja. Tako se na primjer u pojedinim mjestima mještani dogovore i prikažu neki prizor koji je najčešće povezan s nekim događajem važnim za njihovo mjesto ili pak blagdanom. Ovo je jedan od primjera kako publika postaje sudionikom predstave koja nije nužno izvedena u kazališnoj zgradi. Također, publika je vrlo važan čimbenik koji svojim reakcijama utječe na formiranje kulture u svojoj okolini. S obzirom na to da je kazalište „ogledalo stvarnosti“ ono na scenu pred publiku nerijetko donosi aktualnosti iz društvenog i političkog života. Publika te prikaze i propitivanja aktualnosti prihvaća na različite načine. To se najbolje uočava u zadovoljstvu publike i kazališne kritike nekom predstavom. Tako neka predstava bude prihvaćena i vrlo popularna među publikom, dok neke predstave vrlo brzo nestanu s kazališne scene zbog neprihvatanja. Te reakcije publike izravno utječu na kreiranje društvenih stavova i društva u cijelosti. Glumci se tako čude svijetu kroz tzv. efekt začudnosti – glumačkom interpretacijom poznato se pretvara u nepoznato, a publika pod utjecajem njihovih izvedbi kreira svoje stavove prema društvu i svijetu. (Batušić, 1991)

3. KAZALIŠTE ZA DJECU

„Pojam kazališta za djecu odnosi se na one scenske izvedbe koje služe sredstvima kazališnog žanra, govorom i pokretom, kostimima i maskama, kulisama i rekvizitima, obraćajući se publici do otprilike 14 godina.“ (Schneider, 2002: 63) Iako su kazališne predstave za djecu prema ovoj svojevrsnoj definiciji namijenjene svoj djeci mlađoj od 14 godina, djeca mlađe školske dobi uvelike su u prednosti u odnosu na druge.

3.1. Povijest kazališta za djecu

Dječje kazalište ima temelje u didaktičkom prosvjetiteljskom kazalištu. Dječje kazalište tada je služilo kao svojevrsna dopuna nastavi tako što su predstave bile zapravo prikazivanje pojedinih školskih sadržaja. U to vrijeme djeca su bili glumci koji su glumili drugoj djeci. Tek u 19. stoljeću pojavljuje se kazalište koje stvara predstave isključivo za djecu s tekstom pisanim za njih i profesionalnim glumcima koji su pripremali predstave posebno za njih. (Ladika, 1970) Početak takvog kazališta za djecu bio je na području SAD-a i Rusije. U 19. stoljeću se pojavila i tzv. božićna bajka u kojoj su također odrasli glumiti za djecu. Te su predstave bile uglavnom raskošni prikazi božićnih drama čije su izvedbe trajale tijekom cijele godine, a ne samo u dane prije Božića. Do promjene dolazi tek nakon revolucije u Rusiji kada se po prvi puta kazališne komade počinje prilagođavati dječjem razumijevanju i percepciji. Dječja kazališta su se stvarala odvojeno od onih za odrasle i ondje glume profesionalni glumci baš kao i u kazalištima za odrasle. 1922. u današnjem St. Peterburgu u Rusiji otvoreno je prvo kazalište za djecu pod nazivom *Kazalište za mlade gledatelje*. (Schneider, 2002) Nakon 2. svjetskog rata diljem Europe počinju se afirmirati kazališta za djecu. Kako su kazališta za djecu postajala sve brojnija tako se pojavljivala i sve veća potreba za razmjenom iskustava u radu. Upravo s tim ciljem osnovana je organizacija pod imenom ASSITEJ (*Association International du Theatre pour l'Enfance et la Jeunesse*) – Internacionalna organizacija kazališta za djecu i mlade koja je aktivna i danas. Brojne su se promjene događale u kazalištima za djecu, a događaju se i danas. Unatoč tome kazalište je još do danas zadržalo svoju didaktičku i pedagošku ulogu u nešto drugačijem obliku. Tako se danas osim bajki i različitih književnih djela pisanih za djecu priređuju i predstave koje obrađuju različite teme koje pedagozi smatraju korisnima za odgoj i obrazovanje djeteta.

3.2. Svrha kazališta za djecu

Prema članku 31. Konvencije o pravima djeteta možemo uočiti da djeca imaju pravo na sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu: „1. Države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima. 2. Države stranke poštivat će i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te će poticati ostvarenje primjerenih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i slobodnih djelatnosti.“⁵ Iz navedenog članka Konvencije proizlazi da djeca imaju pravo i na kazalište. Schenider navodi kako se djeca često smatraju samo kao budući gledatelji, a pomalo se zaboravlja na to da su oni sadašnji gledatelji i da je ono što im se sada prikazuje njima izuzetno važno. Ono za što je kazalište kao kulturni centar važno za djecu je kulturno obrazovanje i estetski odgoj gledatelja. (Schenider, 2002) Često ne imavši to na umu, kazališta za djecu postaju svojevrsne ilustracije pedagoških savjeta nego što su to scenska ostvarenja s umjetničkim ciljevima iako bi trebalo biti suprotno. (Ladika, 1970) „Kazalište za djecu je pogled na život, zrcalo vremena i poticaj za igranje sa stvarnošću. Dječje kazalište je kazalište prijateljstva, topline, veselja, tvrdoglavosti i bijesa, kazalište osjećaja. Ono bi trebalo poticati na život, davati primjere tolerancije, omogućiti prihvaćanje svijeta i umjetničkim stajalištem izazvati stvaranje mišljenja.“ (Schneider, 2002: 24) Upravo u prethodno navedenom citatu ogleda se svrha dječjeg kazališta. Ono je djeci izvor različitih primjera životnih situacija, svojevrsan savjetnik za pravila ponašanja te u konačnosti kreator njihovih mišljenja. Ipak, unatoč brojnim opisima kazališnih predstava za djecu i dalje u potpunosti nisu razjašnjena pitanja poput: „Kakvo je kazalište potrebno djeci? Kako bi ono trebalo biti napravljeno da djeci bude uporabljivo?“ (Schneider, 2002: 60) Vrlo je teško pronaći „točne“ odgovore na ova pitanja jer su još uvijek sporna u brojnim zemljama te su stoga često teme mnogobrojnih rasprava na simpozijima i diskusijama organiziranim u okviru održavanja pojedinih festivala kazališta za djecu i festivala dječjih scenskih aktivnosti. (Ladika, 1970) No, ono što je zasigurno svrha kazališta su predstave koje djecu oplemenjuju i djeluju kao katalizatori njihovih emocija. (Ladika, 1970)

---

⁵ *Konvencija o pravima djeteta*. Pribavljeno 31.5.2018., sa https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

3.3. Kazalište za djecu i kazališna pedagogija

Kazališna pedagogija ima ulogu pripreme za predstavu te obradu nakon nje u svrhu produblivanja posjeta kazalištu i poticanja na daljnja razmišljanja. Kazališna pedagogija je i vrlo važna spona između kazališta i škole. Naime, to obuhvaća vođenje kazališta te organizaciju dana škole koji se provodi u prostorima kazališta. Nadalje, kazališna pedagogija obuhvaća i sam rad s djecom i mladima u kazalištu. Djeca i mladi kroz različite klubove sami izvode predstave kao dio repertoara dječjeg kazališta ili kao samostalne skupine u okviru kazališta. Istraživanje recepcije i njegovo uvođenje u umjetnički proces također pripada kazališnoj pedagogiji. Zbog toga se kazališne pedagoge često naziva još i „dramaturzima kazališta“. (Schenider, 2002)

3.4. Kritika kazališta za djecu

Kritika kazališta za djecu ima starateljsku ulogu kod estetskih recipijenata, prva je linija obrane od podcjenjivanja kazališta za djecu te bi kao takva trebala biti poticajna za sve sudionike i kreatore u stvaranju kazališnih predstava za djecu. (Schneider, 2002) No, često se postavlja pitanje gdje se mogu pronaći kritike kazališnih predstava za djecu. S kritikama predstava za odrasle možemo se vrlo često susresti u novinama, no kada je riječ o predstavama za djecu tada to nije slučaj. Kritike predstava za djecu uglavnom se mogu pronaći u lokalnim novinama, dok novine koje su čitane na razini cijele države vrlo rijetko objavljuju takve kazališne kritike. U konačnici i ona kritika predstava za djecu koja postoji često je vrlo nekvalitetna i nedovoljno stručna. Većinom ju pišu vanjski suradnici redakcija koji ne vladaju dovoljno građom te je stoga ta kritika često na nižoj razini od one koja bi trebala biti. Iako, postoje i profesionalni kritičari kazališta za djecu koji svoj posao rade svrsishodno i temeljito. Te kritike vrlo često su usmjerene na posjet kazalištu kao mogućnost učenja te su usmjerene na samog gledatelja, a manje na kazališni komad. Upravo zato Schenider navodi da je „kritika kazališta za djecu kao uputa za uporabu odgajatelju“. (Schneider, 2002: 85)

3.5. Konceptcija kazališta za djecu

Kazalište za djecu često se doživljava kao produžetak školskog obrazovanja, a zanemaruje se njegova kulturna i estetska vrijednost za gledatelje. Tako je kazalište za djecu često usmjereno na obradu neke teme poput nasilja, rata, spolnog odgoja, smrti i sl., a manje fokusirano na pričanje pojedinih priča. Kazalište za djecu tako se smatra svojevrsnim sredstvom koje bi moglo eventualno utjecati na promjenu ponašanja gledatelja. Iako je navedeno vrlo česta pojava, postoje i brojna kazališta kod kojih je situacija drugačija i usmjerenija na kulturnu važnost posjeta kazalištu u ranijoj dobi djece.

Kada usporedimo kazališne predstave za odrasle i za djecu uočava se velika razlika. Kazalište za djecu najčešće je fokusirano na odgoj gledatelja, a ne na gledateljevo uživanje u samoj izvedbi. Dok je kazalište za odrasle fokusirano upravo na to da gledatelji uživaju u predstavi kao takvoj i bivaju potaknuti na promišljanje bez sugestija o tome kako se treba ili ne treba ponašati u određenoj životnoj situaciji. Tako bi i djeca trebala uživati u svim raskošima koje pruža kazališna izvedba kao umjetničko, a ne didaktičko djelo. Ova velika razlika između koncepcije predstava za djecu i onih za odrasle događa se zbog toga što se vrlo često zaboravlja na to da su ta djeca sadašnji kazališni gledatelji. Pogrešno ih se percipira tek kao buduće gledatelje, a rijetko se uviđa da oni to već sada jesu. Iz toga često proizlaze „jeftinije“ kazališne predstave u kazalištima za djecu gdje se teži većinu sadržaja predstave što više pojednostaviti. Često „masa dominira nad kvalitetom, banalno nad šarolikim“. (Schneider, 2002: 225) Kreatori dječjih predstava sve češće pribjegavaju šarenilu i banalnosti nego umjetničkim kvalitetama kazališta kao kulturnog centra. Takvo kazalište za djecu često je komercijalizirano te postaje manje važno imaju li gledatelji (djeca) koristi od komada koji se igra pred njima ili ne. S obzirom na to Schneider tvrdi da bi te predstave trebale biti duboke, a ne banalizirane jer u konačnici umjetnost je škola. Ono je škola osjetila, gledanja i slušanja, škola osjeta koji je jedna od pretpostavki spoznavanja svijeta. (Schneider, 2002) „Predstave za djecu svakako su najpristupačniji i najširi oblik estetsko-etičkog djelovanja na dječju psihu i najširi oblik scenskog odgoja. Na jednoj predstavi u dječjoj publici imamo maksimalni kolektiv koji može doživjeti proces umjetničkog doživljaja od stvaralačke mašte do katarze.“ (Ladika, 1970: 89) Upravo je to što Ladika navodi razlog zašto bi dramski tekst u kazališnim predstavama za djecu trebao biti jednako vrijedan kao i onaj u kazalištima za odrasle.

3.6. Škola i kazalište za djecu

Suradnja između škola i kazališta za djecu trebala bi biti što je moguće snažnija. Prva poveznica između škola i kazališta za djecu vidljiva je već i u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu i Nacionalnom okvirnom kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje koja je propisalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

3.6.1. Nastavni plan i program za osnovnu školu (NPP)

Učenikov susret s kazalištem i osnovnim pojmovima predviđen je Nastavnim planom i programom za osnovnu školu kojeg je 2006. godine propisalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. U razmatranju poveznice škole i kazališta za djecu mlađe školske dobi od 1. do 4. razreda vidljivo je da je *kazalište* kao tema zastupljeno u okviru predmeta Hrvatski jezik u području medijske kulture. Zadaće ovog nastavnog područja prema NPP-u je osposobljavanje za komunikaciju s medijima: kazalištem, filmom, radijem, tiskom, stripom, računalom te primanje (receptija) kazališne predstave, filma, radijske i televizijske emisije. Prema NPP-u u 1. razredu nalazi se tema *lutkarska predstava* koja uključuje doživljavanje (gledanje) lutkarske predstave, navođenje glavnih likova u predstavi, oživljavanje scenske lutke te izvođenje kratkog ulomka igrokaza. S obzirom na navedena postignuća propisana NPP-om uočava se potreba posjeta kazalištu kako bi učenici gledali lutkarsku predstavu, no moguće je i da će izvođači predstave odigrati predstavu u školi. Nadalje, kako bi se ostvarilo postignuće navođenja glavnih likova u predstavi nužan je angažman učitelja. Nakon pogledane predstave učitelji bi s učenicima trebali u školi razgovarati o pogledanome i izmijeniti dojmove i stavove o predstavi. NPP predviđa još i uključivanje učenika u sam proces nastajanja predstave oživljavanjem scenske lutke te izvođenjem kratkog ulomka igrokaza gdje se uočava poveznica s nastavnim područjem književnosti. Lutkarski igrokaz i igrokaz iz područja književnosti mogu se uočiti u 1. i 2. razredu gdje se učenici upoznaju s osnovnim pojmovima, koji su povezani s kazalištem, kao što su primjerice pozornica, gledalište, igrokaz kao tekst namijenjen izvođenju na pozornici, glumac,

uloga i gluma. Također je i u ovom području predviđena recepcija i samostalna izvedba kraćeg (lutkarskog) igrokaza. U 2. razredu u području medijske kulture navedena je tema kazalište. U okviru te teme predviđa se upoznavanje s pojmovima kazališna predstava, gledalište i pozornica. Također je predviđena i recepcija nekoliko primjerenih kazališnih predstava prema mogućnostima, uočavanje razlike između filma i kazalište te razlikovanje pozornice od gledališta. U NPP-u za 3. i 4. razred kazalište kao nastavna tema, niti u bilo kojem drugom obliku, nije propisano.

3.6.2. Nacionalni okvirni kurikulum (NOK)

Upoznavanje učenika s dramskom kulturom i umjetnošću predviđeno je Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje propisanim 2010. godine od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. U NOK-u učenici od 1. do 4. razreda osnovne škole nalaze se u 1. odgojno-obrazovnom ciklusu. Za 1. odgojno-obrazovni ciklus u okviru dramske kulture i umjetnosti predviđeno je upoznavanje učenika s kazalištem. Predviđa se da će učenici: „aktivnom pažnjom pratiti dramske i kazališne aktivnosti i ostvarenja te primiti njihove poruke, jednostavno opisati vlastiti doživljaj i sadržaj dramskih i kazališnih aktivnosti i ostvarenja, prepoznati osnovne estetski i etičke vrijednosti u dramskim i kazališnim aktivnostima i ostvarenjima, prepoznati i prihvatiti fikcijsku prirodu dramske aktivnosti i stvaralaštva, razlikovati osnovne oblike dramske aktivnosti (dramski oblik nastave, pokus, izvedba, predstava) i sastavnice dramskih ostvarenja (priča, radnja, prizori, likovi), prepoznati osnovne sastavnice dramskog stvaralaštva u različitim medijima (kazalištu, filmu, književnosti i slično), usvojiti osnovna pravila ponašanja neophodna za praćenje i sudjelovanje u dramskim i kazališnim aktivnostima i ostvarenjima, jednostavnim riječima izreći zbog čega im se sviđa ili ne sviđa kakva dramska ili kazališna aktivnost ili ostvarenje te iskazati pozitivan odnos prema dramskim i kazališnim aktivnostima i stvaralaštvu.“ Prema svemu prethodno navedenom uočljiva je velika razlika između onoga što predviđa NPP i NOK. NPP usmjeren je na usvajanje temeljnih pojmova i posjet kazalištu, dok je NOK orijentiran na učenikove estetske doživljaje kazališne predstave kao umjetničkog djela te sposobnosti izražavanja vlastitog mišljenja pogledane kazališne predstave.

3.7. Istina ili ružičasta laž u kazališnim predstavama za djecu?

„Zbog dječje dobi i uskog životnog iskustva na sceni za djecu ne možemo prikazivati sve karaktere upravo onakve kakvi su oni u životu, sa svom kompleksnošću i vibracijama. Postoji tu određeno pojednostavljivanje koje ima svoje psihološko, pedagoško i umjetničko opravdanje.“ (Ladika, 1970: 94) Ladika navodi i da je istina glavna kvaliteta dramskog komada u dječjem kazalištu ili bi barem tako trebalo biti. (Ladika, 1970) To međutim nije u potpunosti primjenjivo baš u svim komadima. Ipak, treba imati na umu da radnja koja se odvija i dalje mora poštovati istinitost. Sve životne situacije trebale bi biti istinite i prema Ladikinom stavu neuljepšavane, no ipak trebaju težiti kao pozitivnosti. Tako u kazališnim komadima za djecu mlađe školske dobi uočavamo različite teme od kojih su neke i tzv. *tabu teme*. Primjer takve teme je smrt. Ova tema se prije svega vrlo često izbjegava zbog razmišljanja kako ona nije primjerena djeci. No postavlja se pitanje kako ona može biti neprimjerena kada se sa smrću djeca u svom svakodnevnom životu susreću bilo to u obliku smrti bliske im osobe ili kućnih ljubimaca. Prema Ladiki, ta bi tema trebala biti prikazana bez uljepšavanja, no trebala bi biti usmjerena ka pozitivnosti: „Ne želimo djetetu na sceni prikazivati ružičastu laž o životu, želimo da ono vidi odraz istinskog života, ali taj odraz ne smije biti pesimistički. Naprotiv, teatar će imati svoj puni smisao ako pokaže mladom gledaocu kako se plemenitom borbom i plemenitim naporima dolazi do cijele perspektive budućnosti.“ (Ladika, 1970: 96) Ladika navodi i da su nam potrebna dramska djela „puna istine, optimizma i radosti“ (Ladika, 1970: 97) koja će scenskim ostvarenjima odgovoriti na probleme i interese bliske djeci. S obzirom na to kazalište za djecu bi prema Ladiki trebalo biti odraz njihova života i nuditi rješenja njihovim problemima u djetinjstvu i procesu odrastanja. (Ladika, 1970) Takvo kazalište za djecu pomoglo bi shvatiti djetetu samoga sebe i da u sebi pronade dozu heroizma i potrebe za sudjelovanjem u životu te da ne izbjegava životne teškoće i miri se s njima već da pronalazi njihovo rješenje uz pomoć kolektive u neprekidnom sukobu i borbi. (Ladika, 1970) Ladika navodi i opravdanje za svoj stav o istinitostima u kazališnim predstavama za djecu: „Djetetu ne treba pričati lažnu priču o životu, niti smije teatar biti glasnogovornica moraliziranja i verbalnih poruka; naprotiv, djetetu treba prikazati opravdanu plemenitu brobu za svladavanje svih životnih poteškoća i otvaranje širokih perspektiva za sutrašnjicu.“ (Ladika, 1970: 144)

3.8. Djeca kao kazališna publika

Djeca kao kazališna publika slična su odrasloj publici, a opet i tako različita. Polazeći od same promocije i organizacije posjeta dječjim kazalištima već se uočava velika razlika između djece i odraslih kao kazališne publike. Naime, prema Lončar promocija dječjih predstava usmjerena je ka odraslima, a ne primarnoj publici – djeci. To se uvelike događa zbog toga što su upravo roditelji/pedagozi/učitelji/odgajatelji oni koji odlučuju koju će predstavu djeca gledati. Na taj način djeca, kao i za broje druge stvari u svom životu, ne odlučuju samostalno o izboru kazališnih predstava koje će gledati. Stoga organizirani posjeti kazalištu za djecu zahtijevaju drugačiju promidžbu. Lončar navodi i kako je upravo ta usmjerenost na odrasle problem kazališta za djecu. Kazališta zbog toga često sadržaj predstava i repertoar prilagođavaju željama i idejama odraslih te se na taj način izbjegavaju primjerice pojedine teme, poput smrti, za koje odrasli smatraju neprimjerenima za djecu iako se djeca s njima u svakodnevnom životu susreću. Na taj način odrasli sprječavaju djeci gledanje onoga što bi oni željeli gledati u kazalištu. Kada pak govorimo o organizaciji dolazaka, publika kazališta za djecu (djeca) razlikuje se uvelike od odrasle publike i najčešće dolazi organizirano u grupama, tj. biva dovedena. (Lončar, 2009) Međutim, ono po čemu se djeca i odrasli kao publika niti malo ne razlikuju je to što bi za kazališni komadi za sve dobne skupine trebali imati visoku estetsku i umjetničku vrijednost.

4. KAZALIŠTA ZA DJECU U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. Kratka povijest kazališta za djecu u Republici Hrvatskoj

Kazalište za djecu je novina u cijelom svijetu. U Hrvatskoj se kazalište za djecu počelo značajnije razvijati nakon završetka Drugog svjetskog rata. Prema Lončar ekonomsko buđenje u SFRJ i društvene promjene koje su se dogodile krajem 60-ih pospješile su razvoj kazališta. Od tada pa sve do Domovinskog rata Lončar naziva *Zlatnim dobom kazališta za djecu i mlade*. 90-ih godina prošloga stoljeća *Muzička omladina* organizirala je učenicima posjete kazalištima gdje su oni gledali dramski i glazbeni program. Tako je primjerice HNK imao tzv. đačke pretplate u okviru kojih se učenike upoznivalo s kulturnom baštinom Hrvatske. Ondje su učenici gledali matineeje i različite programe koji su bili namijenjeni posebno njima. Taj organizirani način posjeta učenika dječjim kazalištima vrlo je dobro funkcionirao, a zadržao se i do danas. Lončar navodi kako je kraj tzv. *Zlatnog doba kazališta za djecu i mlade* prouzrokovao prijelaz iz jedne države (SFRJ) u novu državu Republiku Hrvatsku. Tada se organizirani sustav, koji je do tada funkcionirao, srušio. Problem je u tome što se novi sustav s zahtjevima novonastale situacije nije uspostavio. (Lončar, 2008) „U brznoj tranziciji između socijalizma u kapitalizma i tržišnu ekonomiju kazalište kao institucija je među prvima izgubilo svoje dotadašnje pozicije. Nije prešlo na tržišni model funkcioniranja, nego je i dalje pokušavalo zadržati naslijeđeni socijalistički koncept.“ (Lončar, 2008: 112) Upravo je to negativno utjecalo i na kazališta za djecu i mlade.

4.2. Kazališta za djecu koja trenutno djeluju na području Hrvatske

Kazališne predstave za djecu ili za djecu i mlade uglavnom se mogu gledati u kazalištima namijenjenima baš toj publici. Rijetko se predstave primjerene djeci mogu gledati u nacionalnim kazališnim kućama u Splitu, Rijeci, Varaždinu, Osijeku i Zagrebu. U nacionalnim kazališnim kućama djeci su najčešće primjereni samo baleti poput „Orašara“ i „Petra Pana“ ili eventualnih gostujućih predstava za djecu. U Hrvatskoj djeluje nekoliko desetaka kazališta koji na repertoaru

imaju kazalište primjereno djeci. Neka od tih kazališta specijalizirana su za dječje kazališne predstave kao što su kazalište „Smješko“, kazalište „Mala scena“, teatar „Tirena“, Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, gradsko kazalište „Žar ptica“, kazalište „Trešnja“, dječje kazalište „Dubrava“ i dr. Neka od ovih kazališta imaju predstave točno predviđene za dobne skupine djece predškolske i mlađe školske dobi. Također, postoje i organizacije koje su se specijalizirale za dječje kazališne predstave kao što je primjerice teatar „Naranča“ u Puli. Osim toga postoje kazališta koja uglavnom na repertoaru imaju kazališne predstave za odrasle, no u nekoj manjoj mjeri imaju i predstave namijenjene djeci. Neka od takvih kazališta su Bjelovarsko kazalište, gradsko kazalište „Požega“, gradsko kazalište „Joza Ivakić“ Vinkovci i dr. Uz navedena kazališta postoje i lutkarska kazališta čije su predstave namijenjene djeci. Neka od takvih kazališta su gradsko kazalište lutaka „Split“, Zagrebačko kazalište lutaka, kazalište lutaka „Zadar“ i dr. Većina kazališta za djecu djelomično na repertoaru imaju uprizorenja lektirskih djela, no pritom predstave za djecu nisu ograničene isključivo na prikazivanje lektirskih djela.

4.3. Hrvatski centar ASSITEJ

Hrvatski centar ASSITEJ osnovan je 1996. godine. Član je svjetske ASSITEJ kazališne organizacije koja okuplja svjetske nacionalne centre. U hrvatskom centru ASSITEJ udruženo je 22 profesionalna kazališta za djecu i mlade, 16 profesionalno vođenih dramskih studija i 6 individualnih članova. Cilj je centra postati krovnom udrugom za sva kazališta za djecu i mlade na području Republike Hrvatske te u suradnji s Ministarstvom kulture i Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske uspostaviti kriterije kvalitete za kazališne predstave namijenjene djeci i mladima. Centar svake godine organizira susrete profesionalnih kazališta i susrete profesionalno vođenih kazališta za djecu i mlade gdje svi sudionici prezentiraju svoj jednogodišnji kazališno-pedagoški rad.⁶

---

⁶ Hrvatski centar ASSITEJ. Pribavljeno 3.6.2018., sa <http://www.assitej.hr/o-nama/>

4.4. Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku

Dječja kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku najpoznatije je dječje kazalište na području Slavonije. Osnovano je 1950. godine kao amatersko kazalište za djecu pod nazivom Pionirsko kazalište u Osijeku. Počelo je djelovati u prostorima donjogradskog Doma kulture, gdje je smješteno i danas. 1958. godine postaje profesionalno kazalište pod novim nazivom – Dječje kazalište „Ognjen Prica“. U kazalištu su se izvodile i lutkarske predstave za djecu. Od svoga nastanka ovo je kazalište imalo brojne uspješnice poput predstava *Zeko, Zriko i Janje, Botafogo, Blago babe Mrzulje* – nagrada Hrvatskog društva dramskih umjetnika za najbolju predstavu za djecu i mlade 1994. godine, *Djevojčica sa žigicama, Kresivo* i broje druge. (Bogner-Šaban, 2009)

4.5. Analiza tri dramske predstave za djecu mlade školske dobi

Analiza tri dramske predstave uključivat će detaljne informacije o sudionicima u predstavi kao i o njezinim stvarateljima izvan okvira glume. Također, dio analize bit će scenografija, kostimografija, scenski pokret i koreografija, scenska glazba, likovi, simbolika, analiza tijeka predstave te publika. Predstave koje će biti analizirane su: *Pepeljuga, Ivica i Marica* te *Zlatni danci*. Sve tri analizirane predstave su u izvedbi Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku, a temelje se na pregledanim videozapisima ustupljenim za svrhu pisanja ovog rada od strane navedenog kazališta.

4.5.1. Pepeljuga

Jedna od najpoznatijih svjetskih bajki o djevojci koja ostaje bez roditelja i postaje žrtvom svoje maćehe i njenih kćeri – *Pepeljugi*. *Pepeljuga* je uprizorena više puta u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku. Jedna od izvedbi doživjela je svoju premijeru 7. veljače 2008. godine pod redateljskom palicom redatelja Ivana Lea Leme. Kao predložak predstavi poslužili su motivi istoimene bajke Charlesa Perraulta prema kojima je autorica teksta Ana Tonković Dolečić

napisala tekst predstave. Autorica teksta navodi kako su neki likovi dodani u odnosu na Perraultovu verziju bajke. Uloge u predstavi su utjelovili Snježana Ivković i Ivana Soldo (*Pepeljuga*), Zvezdana Bučanin (*Brunhilda*), Areta Ćurković (*Izolda*), Lidija Helajz (*Maćeha*) i Miroslav Čabraja (*Princ*), Ivica lučić (*Kralj, otac*), Tihomir Grljušić (*Henrik*), Đorđe Dukić (*Ibsen*) te Inga Šarić i Aleksandra Colnarić (*glasnik, vila*). Predstava je odigrana u jednom činu u trajanju od 60 minuta, a prema navodima kazališne kuće namijenjena je djeci starijoj od sedam godina. (Bogner-Šaban, 2009)

Za scenografiju ove predstave pobrinula se scenografkinja Vesna Režić. Scenografija minimalistički prikazuje naznake prostorija u kojima se odvija radnja čime je uvelike smanjeno vrijeme pripremanja scene za pojedine prizore. Stupci sive boje nalik materijalu kamena poslužili su kao statična kulisa u svim prizorima. Za prikaz dvorca u kojem su živjele Pepeljuga, maćeha i njezine dvije kćeri poslužio je veliki drveni stol sa stolicama. Kao svojevrsan simbol Pepeljuginе izdvojenosti u kući poslužio je predmet oblika kvadra koji je imao kotačiće čime je osigurana njegova mobilnost. U kući u kojoj je živjela Pepeljuga uočava se i jednostavan prikaz kreveta. Naime, kako bi publika mogla vidjeti da pojedini likovi spavaju kreveti su osmišljeni u vertikalnom položaju što nije rijetkost u prikazima takvih prizora u dramskim predstavama. Kreveti su nastajali tako što bi pojedini lik raširio sjajnu crvenu tkaninu između dva stupca koji su dio scenografije. Likovi su imali jastuke i bili u položaju kao da spavaju na boku. Prizori koji su se odigravali u prostorijama kraljevog dvorca većinom su obilježeni visokom stolicom koja simbolizira kraljev tron te obavezni rekvizit za kralja - kruna. Također, na sceni se u prostorijama dvorca našao i stol za kartanje sa zelenom podlogom koji pomalo asocira na profesionalne kartaške stolove. Osim toga, u kraljevom dvorcu uvijek su bili postavljeni crveni tepisi na podu. Sve rekvizite i dijelove scenografije (osim sivih stupaca) donosili su glumci na scenu sukladno potrebama pojedinog prizora.

Za kostimografiju je zaslužna kostimografkinja Mirjana Zagorec. Baš kao i scenografija, kostimografija je jednostavna. Maćeha, grof Henrik, vojvoda Ibsen, kralj i Pepeljugin otac odjeveni su u crno. Brunhilda i Izolda odjevene su u jednobojne jednake zelene haljine na početku predstave. Na balu su odjevene u haljine plave i ljubičaste boje koje se presijavaju. Maćeha je također u drugačijoj haljini na balu gdje ima tamno zelenu haljinu koja se presijava. Pepeljuga u početku ima haljinu roze boje, nakon smrti oca je u krem haljini sa smeđom kapicom i pregačom.

Ona na balu nosi bijelu haljinu koja je raskošnija od bilo koje druge na balu. Princ nosi visoke smeđe čizme, te odoru u kombinaciji sive i bijele boje. Na balu je princ odjeven u svečaniju odoru zelene boje i visoke čizme nalik boji srebra. Pripovjedačica/Vila odjevena je u kombinaciju žute, crvene i narančaste boje istočnjačkog prizvuka.

Tamara Curić zaslužna je za koreografiju i scenski pokret. Koreografija plesnih dijelova bila je dinamična i jednostavna. U prizoru plesa na balu uočljiva je izrazita jednostavnost plesnih pokreta popraćenih stalnim ponavljanjem koja aludira na karikiranje likova.

Za scenski glazbu bio je zadužen glazbenik Zvonimir Dusper. Glazba je u svim prizorima primjerena sadržaju pojedinog prizora. Na početku je to sporija glazba. U ponekim napetim prizorima napetost raste još više upravo zahvaljujući glazbi. Poneki su dijelovi glazbe popraćeni pjesmom. Pjesme su prilagođene pojedinom prizoru kako tekstualno tako i ritmom te dinamikom. Pjesme su vrlo dinamične i zanimljive djeci. Osim toga, prisutan je i lagani prizvuk istočnjačke glazbe kao pratnja svim pojavama vile/glasnika.

4.5.1.1. Analiza tijeka predstave

Predstava započinje ugodnom mirnom glazbom. Vila/Glasnik u monologu, koji je svojevrsni uvod u predstavu, upućuje na to kako su djeca upoznata s bajkom koja će se uprizoriti te ujedno na neprimjetan način najavljuje sretan završetak. Prije samog početka tijeka priče vila/glasnik započinje riječima karakterističnima za početak svake bajke „bio jednom“. Na početku se predstava dotiče smrti – pomalo nepoželjne teme u predstavama za djecu. Prikaz smrti maksimalno je ublažen te prikazan tako što je samo riječima opisano da je Pepeljugin otac umro, a glumac koji je utjelovio njegov lik samo hodajući odlazi s pozornice kao simbol njegove smrti. Kako se radnja dalje razvija počinju se upotrebljavati riječi koje su djeci pomalo nepoznate. Tako se u predstavi naglašeno uočava objašnjavanje riječi „skrbiti“ kako bi djeca bolje razumjela cijelu situaciju u kojoj se Pepeljuga našla. Slijedi pjesma koju pjeva Pepeljuga, a koja odašilje poruku pozitivnosti unatoč svim životnim nedaćama. Također, i maćeha i njezine kćeri pjevaju pjesmu koja je puno dinamičnija od one Pepeljuginе i odražava njihove karaktere, a popraćena je pljeskom publike. Ipak, pojavljuju se i neki manje dinamični prizori poput razgovora grofa i vojvode. Nadalje, pri svojevrsnom odbrojavanju dana do bala može se uočiti ubrzan prikaz dana

koji se odbrojavaju kako bi se u što kraćem vremenu došlo do najvažnijeg prizora predstave – bala na dvoru kralja. Tih nekoliko dana dok traje odbrojavanje svode se na simbolično prebacivanje odjeće koje ukazuje na Pepeljugin stalni angažman u njihovim pripremama za bal te čin spavanja. Stoga se može uočiti da je tih nekoliko dana svedeno samo na onaj najbitniji sadržaj. S obzirom na to da predstava većinom prati tijek Perraultove verzije bajke u predstavi se spominje bundeva pretvorena u kočiju i čarolija koja traje do ponoći. Iako je čarolija i u predstavi trajala do ponoći i Pepeljuga je izgubila cipelicu, nije na bal otišla kočijom već pješke zbog blizine dvorca. Predstava očekivano, prema predlošku, ima sretan završetak. Sretan završetak u kojem niti maćeha nije izuzetak. Ona i njezine dvije kćeri ipak se ispričavaju Pepeljugi. Brunhilda i Izolda na koncu se usrećuju svojim izabranicima. Nadalje, ono što je uočljivo u predstavi su rečenice koje su poznate gledateljima i svojevrsna su poveznica s današnjim vremenom poput: „Muko moja prijeđi na drugoga.“ i „Ah, ta današnja djeca.“. Spomenuto je i djelo Mate Lovraka „Vlak u snijegu“ koje je poslužilo kao usporedba sa situacijom u predstavi kako bi se ista što bolje približila djeci.

4.5.1.2.Likovi

Likovi su podijeljeni u dvije kategorije na dobre i loše. Tako u skupinu dobrih pripadaju Pepeljuga, njezin otac, kralj, vila/glasnik i princ. U skupinu loših pripadaju maćeha i njezine dvije kćeri. Likovi grofa i vojvode pomalo je nemoguće ubrojiti u jednu ili drugu kategoriju. Oni su pohlepni i lakomi što bi ih moglo svrstati u skupinu loših. Ono što je karakteristično za loše likove su pjesme koje pjevaju. Naime, oni imaju iste želje i razmišljanja te stoga pjevaju i pjesme koje imaju isti tekst. Za razliku od njih, Pepeljugin karakter izvrsno opisuje pjesme koje ona pjeva. Pjesme koje su polagane te odražavaju nadu i pozitivno razmišljanje. Nadalje, lik vile/glasnika na neki je način lik koji primarno ima zadatak razrješavanja dramskog sukoba. Taj se lik pojavljuje u ključnim trenucima poput odlaska na bal te na taj način započinje sam rasplet radnje koji u konačnici dovodi do sretnog završetka.

4.5.1.3.Simbolika

Predstava je puna simbolike. Za početak, to je uočljivo u bojama kostima pojedinih likova. Primjerice Pepeljugin haljina bi s obzirom na boju mogla upućivati na ljubav i romantiku, a bijela haljina na nevinost i dobrotu. Nadalje, crni kostim maćeha može upućivati na zlo, dok s druge strane može upućivati na moć i eleganciju crnog kraljevog kostima. Tako bi zelene haljine Brunhilde i Izolde mogle upućivati na ljubomoru i pohlepu. Također, simbolika se uočava i u ulozi vile koja u brojnim situacijama simbolizira unutarnji glas kralja i princa. Simbolika je uočljiva i u prizoru priprema za dolazak princa u dvorac kako bi djevojke isprobale izgublenu cipelicu. Tada maćeha naređuje Pepeljugi da pripremi baklavu, obojana jaja, okiti bor i sl. po čemu se može uočiti da je dolazak princa i potencijalna udaja za njega važan koliko su Božić i Uskrs zajedno. Konačno, vesela pjesma i ples, popraćeni pljeskom, na kraju predstavljaju sretan završetak.

4.5.1.4.Publika

Povrh svi elemenata predstave koji se mogu analizirati najzanimljiviji je upravo publika. Analiza reakcija publike svojevrsan je odraz predstave, ali i osobina same publike. S obzirom na to da su djeca ciljana publika ove predstave, u publici se nalaze i brojni odrasli koji su u njihovoj pratnji. Upravo iz tog razloga na neke je prizore moguće čuti samo smijeh odraslih jer djeca poneke šale ne bi mogla toliko dobro razumjeti. Ipak, djeca se smiju i nekim šalama koje ne shvaćaju, ali su one predstavljene na dovoljno smiješan način koji kod djece izaziva smijeh. Primjerice kraljev govor je prema sadržaju potencijalno smiješan odraslima, dok je djeci izuzetno smiješan zvuk njegova piskutavog glasa i izrazi lica. Ono na što djeca također reagiraju smijehom su svađe sestara i njihove preuveličane reakcije te prizor kada kralj viče na svoga sina. Iz toga se može zaključiti kako se djeca smiju na situacije nalik njihovima. Situacije u kojima se oni nalaze u odnosima sa svojim roditeljima te braćom i sestrama. Djeca se također smiju neznanju sestara u prizoru kada se otkriva da ne znaju dane u tjednu. S druge strane, ono što djeci inicira nepažnju i razgovor su prizori u kojima nema dinamike. Jedan od takvih prizora razgovor je grofa i vojvode koji su sporedni likovi i, prema reakciji djece, čini se da ih ne zanima o čemu oni razgovaraju. Konačno,

ono što se čini najzanimljivijim, kada govorimo o reakcijama publike, je aplauz na kraju predstave. Dok traje taj dugi aplauz poznato je da poneki glumci, zbog likova koje su utjelovili, dobivaju snažniji aplauz popraćen ovacijama prilikom svog naklona. I posve neočekivano, ili pak očekivano, najsnažniji aplauz dobile su glumice koje su utjelovile likove sestara Brunhilde i Izolde. Ova činjenica je prava poslastica za razmišljanje. Jesu li djeci čak i zli likovi pomalo draži jer su u predstavi bili najsmješniji i najdinamičniji?

4.5.2. Ivica i Marica

Ivica i Marica jedan je od klasika svjetske dječje književnosti te je kao takav često uprizorivan u kazalištima za djecu. Jedna od izvedbi nastala je i u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku u režiji redatelja Robert Waltla uz dramaturga Ivicu Buljana. Predstava je odigrana u jednom činu u trajanju od 60 minuta. Prema navodima kazališne kuće, predstava je namijenjena djeci starijoj od sedam godina. Uloge u predstavi utjelovili su glumci Đorđe Dukić (*Ivica*), Areta Ćurković (*Marica*), Ivica Lučić (tata), Zvezdana Bučanin (maćeha), Lidija Helajz (vještica), Snježana Ivković, Aleksandra Colnarić i Inga Šarić (šuma).⁷

Za scenografiju zaslužna je grupa *Numen* koju čine diplomirani industrijski dizajneri – Sven Jonke, Nikola Radeljković i Christoph Katzler. Scenografija i scenski rekviziti su jednostavni, ali odišu kreativnošću. Tako je kuća na kat u kojoj Ivica i Marica žive nalik na ogromne ljestve u čijoj unutrašnjosti ljudi žive. Također, vješticina kuća izrađena je vrlo kreativno i izgrađena je od popularnog slatkiša našeg podneblja – licitarskih srca. Upravo na taj način ova je bajka približena publici kojoj se izvodi predstava. Statično drveće, također popunjava scenu i dijelom je šume. U cijeloj predstavi izmjenjuje se svega nekoliko prizora u skladu s kojima se mijenja i scenografija: kuća Ivice i Marice, vješticina kuća te šuma. Izuzetno je zanimljiva transformacija kuće Ivice i Marice koja kada se na neki način izravna služi kao most u šumi preko kojega likovi hodaju bez ikakvih poteškoća.

---

⁷ *Ivica i Marica*. Pribavljeno 3.6.2018., sa <http://www.djecje-kazaliste.hr/program/ivica-i-marica/>

Kostimografiju je osmislila kostimografkinja Ana Savić-Gecan. Kostimografija odiše specifičnošću. Naime, odjeća svih likova izrađena je od materijala koji izgleda kao da ima pravilne rupe u obliku krugova. Sva je odjeća pomalo nalik narodnim nošnjama. Svi su ženski likovi u haljinama. *Zli* likovi poput maćehe i vještice odjeveni su u tamniju odjeću u odnosu na druge likove. Ono što je posebno u ovoj predstavi su elementi stepa. Pomalo je neobično uključiti step kao ples unutar predstave za djecu, no vrlo je zanimljivo i izražava pozitivnu promjenu u odnosu na ples s kojim se djeca uobičajeno susreću.

Za scenski pokret zaslužna je Irma Omerzo, a za uvježbavanje plesnih koraka stepa, koji pleše vještica, zaslužan je Antun Marinić. Ples je uglavnom zastupljen u dijelovima gdje likovi poput maćehe i vještice pjevaju opisujući na taj način svoj karakter. Također, plesom su popraćene i poneke scene u kojima Ivica i Marica iskazuju svoje emocionalne doživljaje pojedinih događaja. Koreografija je jednostavna i zanimljiva što drži dječju pažnju tijekom plesnih dijelova. Ono što je u ovoj predstavi neobično je ples drveća. Naime, tri drveta, koja su utjelovili ljudi, zaista izgledaju živo u svojim pokretima i svojom neobičnošću osvajaju publiku.

Skladatelj i autor songova u pjesmi je Arsen Dedić, a korepetitor je Davor Dedić. Glazba uglavnom odražava radnju koja se odvija na sceni. Glazbom su najviše popraćeni dijelovi hodanja kroz šumu koji taj prizor ujedno čine djeci još zanimljivijim. Glazba u predstavi dodatno naglašava trenutke sreće poput pronalaska kućice napravljene od slatkisha te tuge i straha tijekom lutanja u šumi noću. Tako Ivica i Marica kroz pjesmu izražavaju svoje emocije i razmišljanja, dok primjerice maćeha i vještica pjesmom opisuju vlastiti karakter. Glazba upravo iz tog razloga uvelike doprinosi samom dojmu predstave i njezinoj uzbudljivosti tijekom gledanja koju nedvojbeno proživljavaju i djeca upravo zbog toga što su Ivica i Marica djeca baš kao i oni. Osim glazbe, u predstavi su jako prisutni različiti zvučni efekti poput cvrkuta ptica i kukurikanja pijetla koji značajno osnažuju doživljaj pojedinih prizora.

4.5.2.1. Analiza tijeka predstave

Na samom početku Ivičin i Maričin otac ima ulogu pripovjedača koji predstavlja Ivicu i Maricu te društvenu i financijsku situaciju vremena u kojem se odvija radnja. Tijekom predstave mogu se uočiti žargonizmi koji su karakteristični za osječko područje kao što su primjerice „trta“ (strah) i „moj ne cvilit“ (nemoj plakati). Također, moguće je uočiti i žargonizme poznate diljem Hrvatske poput „žderati“ (lakomo jesti). Osim žargonizmima, ova je književni klasik dječje književnosti na neki način približen gledateljima u Hrvatskoj time što se u predstavi spominju i poslastice poznate diljem zemlje. To su na primjer baklava i kremšnite. Nadalje, svi likovi gotovo u svim situacijama tijekom predstave pričaju u rimi. Tekst je vrlo vješto napisan zbog čega govor u rimi ne dolazi do izražaja i zvuči vrlo prirodno. Na samom kraju predstave pjesmom se naglašava sretan kraj iz kojeg su izuzete maćeha i vještica koje su umrle.

4.5.2.2. Likovi

Likovi u predstavi su podijeljeni na dobre i loše. Skupni dobrih likova pripadaju Ivica, Marica i njihov otac, a u skupinu loših pripadaju maćeha i vještica. Svi dobri likovi karakteristični su po svojoj naivnosti i bezuvjetnoj dobroti. Ne pružaju otpor osvetama već svojom pozitivnošću kojom se bore za pravdu. Suprotno od njih, loši likovi puni su osvetoljubivosti i zlobe kojom pokušavaju uništiti živote drugih ljudi. Na kraju ove predstave takvi su likovi na neki način kažnjeni za svoje ponašanje i nisu dio sretnog završetka ovog dječjeg klasika.

4.5.2.3. Simbolika

Baš kao brojne druge predstave za djecu i u ovoj je predstavi uočljiva simbolika. Najuočljiviji je simbol pobjede dobra nad zlom. Od samog početka raste napetost upravo zbog te borbe dobra i zla. Nadalje, teško je ne primijetiti ulogu drveća u predstavi. Drvo je u brojnim

djelima čest simbol zaklona, podrške i sigurnosti glavnim junacima. Upravo su tako i Ivica i Marica pronašli svoj zaklon od svih zala šume u zaklonu krošanja drveća. Konačno, kao pouku iz ove predstave djeca su sa sobom mogla ponijeti da trebaju biti dobri i poštteni prema svima jer će im to u budućnosti biti uzvrćeno srećom i zadovoljstvom. Nasuprot tome, djeca dobivaju poruku da zlo uvijek bude kažnjeno i da bez pokajanja zlikovci ne mogu sretno živjeti.

4.5.2.4. Publika

Većinu publike čine djeca, a prisutni su i poneki roditelji. Sam početak predstave nije uspio dobiti dječju pažnju. Djeca su pričala sve dok ih odrasli nisu uspjeli utišati nakon nekoliko minuta predstave. Ipak, djeca su na samom početku predstavi poklonila pljesak za početak. Djeca su tijekom cijele predstave pokazivala interes svojim pljeskanjem, smijehom i tišinom. Tijekom prizora koji prikazuju spavanje likova na sceni djeca su bila tiha i usredotočena. S obzirom na to da su sve šale i smiješne scene bile primjerene djeci, djeca su na njih svaki puta reagirala. Najviše smijeha može se uočiti u prizorima u kojima ima hrcanja, nestašne igre među Ivicom i Maricom, izraza poput „piški mi se“ i sl. U tome uočavamo da su djeci najsmješnije upravo one scene koje su njima bliske, a koje tijekom predstave vide iz potpuno drugačije perspektive u odnosu na onu u stvarnome životu. Iako, reagiraju i na pomalo karikirane osobine vještice u trenutku kada one na sceni snažno dođu do izražaja. Nadalje, djeca pljeskom prate glazbu dok likovi hodaju kroz šumu. Tu je uočljiv izuzetan angažman i podrška publike prema predstavi i glumcima. Suradnja s publikom vidljiva je i u trenutku kada vještica traži da pohvale Maricu. Publika to i čini samouvjerenim snažnim pljeskom. Na samom kraju predstave djeca pomalo gube pažnju, no povratak pažnje događa se tijekom posljednje scene u kojoj je plesom i pjesmom naglašen sretan završetak za Ivicu, Maricu i njihovog oca. Pljesak koji prati naklon glumaca, po završetku predstave, je ujednačen. Ne može se uočiti pojačano i slabije pljeskanje za bilo kojeg glumca bez obzira na to je li utjelovio/la pozitivan ili negativan lik.

4.5.3. Zlatni danci

Predstava *Zlatni danci* nastala je prema istoimenom književnom djelu Jagode Truhelke. Truhelka je u svom djelu opisala svoje djetinjstvo u Osijeku. Upravo je zbog toga ova predstava posebice bliska djeci koja žive u Osijeku. Ipak, ova je predstava bliska i drugoj djeci koja tijekom svog djetinjstva proživljavaju iste ili slične trenutke baš kao i junaci ove predstave. Predstava je u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku doživjela svoju premijeru 23. travnja 2008. godine. Predstava je nastala u režiji redateljice Dubrvke Crnojević-Carić prema redateljičinoj vlastitoj dramaturgiji predloška. Uloge u predstavi utjelovili su: Inga Šarić (Anica), Đorđe Dukić (Ćiro / Šnajder Franjo), Snježana Ivković (Dragoš), Aleksandra Colnarić (Majka / lutka Jelica), Areta Ćurković (baka / pekarica), Ivica Lučić (otac / trgovac Majer) i Zvezdana Bučanin (Kristina / postolar Stipić / učenik). Predstava je odigrana u jednom činu u trajanju od 45 minuta.⁸

Za osmišljavanje scenografije zaslužan je scenograf Miljenko Sekulić. Scenografija je vrlo neobična i zanimljiva. Dva bijela labuda koji su na sceni tijekom cijele predstave su najistaknutiji dio scenografije. Oni su svojevrsna mjesta za pripovjedače koji opisuju pojedine događaje tijekom ili prije njihova uprizorivanja na sceni. Kao svojevrsan dodatak scenografiji je digitalna animacija za koju je zaslužan Dražen Golubić. Animacija prikazana na platnu prikazuje različita mjesta u Osijeku u skladu s prizorima koji se na sceni prikazuju. Kada je riječ o rekvizitima, najupečatljiviji je Aničina lutka Jelica. Uz lutku, najčešći su rekviziti upravo igračke s obzirom na to da predstava govori o djetinjstvu. Također, snažan dojam ostavljaju i oblaci među kojima se nalazi Anica prepričavajući nekoliko događaja iz svoga djetinjstva. Oblaci su vrlo kreativno izrađeni i izgledaju kao da su stvarni.

Kostimografiju za predstavu je osmislila kostimografkinja Barbara Bourek. Kostimi odišu prošlim vremenima o kojima se govori u predstavi. Bez potrebe za dodatnim detaljima, već i sami kostimi kao da pričaju priču prošlosti. Izuzetno su dobro uklopljeni u tematiku predstave i pojačavaju dojam gledatelja da je u predstavi riječ o prošlosti.

U ovoj predstavi nema plesa. Scenski pokret osmislila je Iva Peter-Dragan.

---

⁸ *Zlatni danci*. Pribavljeno 3.6.2018., sa <http://www.djecje-kazaliste.hr/program/zlatni-danci/>

Skladbu za predstavu skladao je Ivica Murat. Glazba prati sve prizore u predstavi. Glazba je polagana i pruža ugođaj sjete i melankolije na prošle događaje u djetinjstvu. Prema reakcijama publike najznačajnija je glazba bila u trenutku Aničina ozdravljenja kada skladbu prati pjesma glavnih likova i pljesak publike. U predstavi su prisutne i pjesme koje su djeci poznate poput narodne pjesme *Diridika*, *Narodi nam se* i *Jesen stiže dunjo moja* koja najavljuje jesen.

4.5.3.1. Analiza tijeka predstave

Na samom početku predstave glavna junakinja Anica objašnjava naziv predstave *Zlatni danci*. Objašnjenje je upućeno djeci kako bi bolje razumjeli zašto se predstava zove baš tako, a ujedno i upućuje na daljnju radnju predstave koja se odvija u Osijeku. Na početku predstave korištene su riječi poput *čežnja* i *melankolija*. Moguće je da djeca te pojmove nisu razumjela, možda ih je trebalo objasniti. Početak predstave prati slika oka na platnu koje se pojavljuje i na samom kraju predstave. Tijek priče moguće je pratiti u različitim godišnjima dobima koja se kronološki izmjenjuju, a najavljuju ih slike projicirane na platnu u dnu pozornice. Tijekom jeseni i zime posebno je naglašeno da se tada rade kućanski poslovi. U predstavi je vrlo izražen slavonski naglasak koji su koristili ljudi u prošlosti. Na taj je način pojačan dojam da se događaji odvijaju u prošlosti. Nadalje, u predstavi se naglašava način odgoja na koji se odgajalo djevojčice, a kako se odgajalo dječake. S obzirom na to da se po pitanju toga nije mnogo promijenilo, djeci su takve situacije vrlo bliske. Također, u predstavi se spominju komarci koji su karakteristični za Osijek i osječko područje ljeti, vrijeme blagdana u kojem djeca dobivaju poklone i novac od rođaka, dječja tuča jastucima i dr. Moguće je uočiti i ono što je karakteristično za svu djecu – želja za odrastanjem i postajanjem odrasli jer su odrasli uvijek u pravu ili se barem tako smatra. Na samom kraju predstave naglasak je na tome da djetinjstvo zauvijek živi u svim ljudima i da nas ono na neki način određuje za cijeli život. Na kraju predstave je i Aničina zahvala roditeljima. Naklon glumaca prati slika Jagode Truhelke koja je projekcijom prikazana na platnu čime je na neki način odana počast i zahvala poznatoj osječkoj spisateljici.

4.5.3.2.Likovi

U ovoj predstavi svi su likovi prikazani vrlo realistično kakvi bi mogli biti i u stvarnome svijetu. Majka i otac su brižni, ali pomalo strogi. Baka je brižna, topla i osoba u koju djeca imaju bezgranično povjerenje. Aničina braća Ćiro i Dragoš ogledan su primjerak dječaka njihove dobi. Oni su nestašni i pokušavaju na brojne načine zadirkivati sestru Anicu. Anica je pak djevojčica koja je brižna prema svojim stvarima, ali i braći koja je zadirkuju. Ona je tipična djevojčica koja želi raditi brojne nestašluke poput dječaka, ali to nije primjereno za nju samo zbog toga što je djevojčica stoga ponekad osjeća nelagodu i nepravdu. Anica, njezina majka i baka u nekim su dijelovima predstave ujedno i pripovjedači koji opisuju prizore prikazane na pozornici.

4.5.3.3.Simbolika

Cijela predstava svojevrsan je simbol djetinjstva i svih njegovih aspekata. U predstavi je naglašen simbol sanjarenja kojega predstavljaju oblaci. U prizoru kada se Anica penje na ljestve i doslovno leži u oblacima može se uočiti upravo ta simbolika. Ostali simboli uočljivi su u kostimima, naglasku te načinima ponašanja i odgoja koji u svakom pogledu simboliziraju prošlost.

4.5.3.4.Publika

Početak predstave obilježava snažan pljesak publike. U publici je podjednak broj djece i roditelja u njihovoj pratnji. Tijekom predstave djeci su smiješni prizori poput kažnjavanja dječjeg nestašluka od strane odraslih, dječje tuče jastucima i sl. Prema ovim primjerima moguće je uočiti da su djeci smiješne situacije u kojima se i oni često nalaze. Nadalje, vrlo snažan pljesak popratio je najnapetiji dio predstave – Aničinu bolest. U trenutku kada Anica ozdravlja, cijela njezina obitelj pjeva uz glazbenu pratnju, a snažan pljesak prati pjesmu. Snažnim je pljeskom popraćen i kraj predstave, a najjači pljesak uz oduševljenje dobiva glumica koja je utjelovila Anicu.

4.5.4. Usporedba triju analiziranih predstava

Sve tri prethodno analizirane predstave su po mnogočemu slične. Scenografija, kostimografija i koreografija, scenski pokret i rekviziti odišu jednostavnošću. Likovi su podijeljeni na dvije skupine: dobri i loši. Također, simbolika je vrlo prisutna u svim predstavama baš kao i glazba i ples. Nadalje, reakcije publike (djece) vrlo su ujednačene. Može se uočiti da se djeca u svim predstavama smiju scenama koje su prikaz situacija iz njihovog života na način koji je njima, sada iz nove perspektive, vrlo smiješan. Sve tri predstave imaju sretan završetak s porukom da dobro uvijek pobjeđuje zlo. Ono što predstavu *Zlatni danci* razlikuje od ostale dvije je to što ima autobiografske elemente života osječke spisateljice Jagode Truhelke.

5. EMPIRIJSKI DIO

5.1. Metodologija istraživanja

5.1.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati iskustva učenika, mlađe školske dobi koji pohađaju školu u ruralnoj sredini, o posjetima kazalištu u okviru školske organizacije, njihovim osobnim dojmovima o kazalištu i predstavama koje su gledali, interes za spoznavanjem nastanka predstave te aktivno sudjelovanje u dramskoj skupini škole.

5.1.2. Pretpostavka istraživanja

Očekivano je da će rezultati istraživanja ukazati na to da je većina učenika mlađe školske dobi, koji pohađaju školu u ruralnoj sredini, bila u kazalištu sa školom, da je većina njih prvi puta posjetila kazalište u organizaciji škole, da su s učiteljicama razgovarali o viđenim predstavama nakon njihove izvedbe, da su gledali predstave u kojima je bilo glazbe i plesa, da su gledali predstave koje su im se svidjele te nisu bile tužne i imale su sretan završetak. Također, očekuje se da većina učenika uživa u putovanju do kazališta te da se sretno osjećaju u kazalištu. Nadalje, očekuje se da većina učenika želi upoznati glumce nakon predstave, ali da nisu imali mogućnosti upoznati ih. Konačno, očekuje se da većina anketiranih učenika nisu članovi dramske skupine u svojoj školi.

5.1.3. Zadaci istraživanja

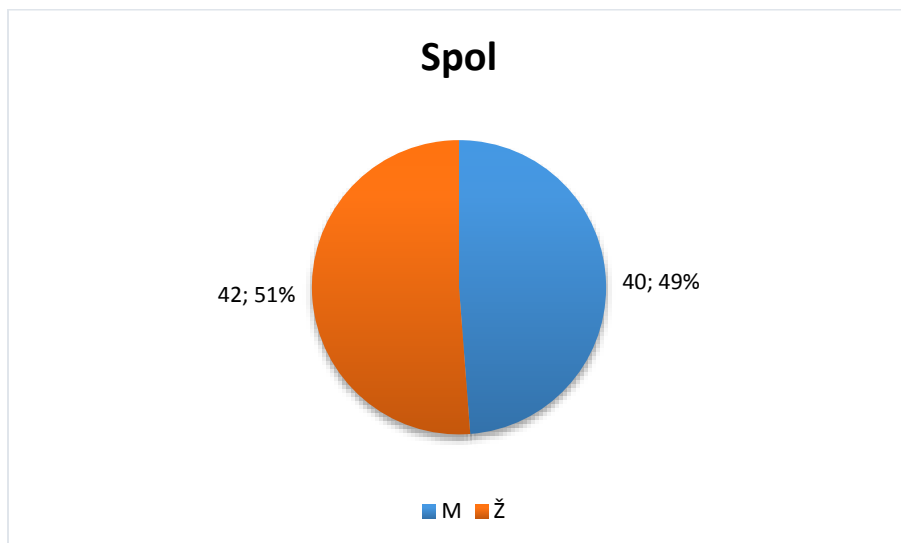
Zadaci ovog istraživanja su: kreirati instrument za provedbu istraživanja, istražiti iskustva i doživljaje učenika u svezi s posjetima kazalištu u okviru školske organizacije, istražiti interese učenika usmjerenih na kazalište i dramsku skupinu škole te provedba ankete.

5.1.4. Postupak, uzorak i instrument istraživanja

Temeljni postupak ovog istraživanja je anketiranje, a instrument prikupljanja podataka je anketa. U anketi se nalaze pitanja o iskustvima i doživljajima učenika o posjetima kazalištu u okviru školske organizacije te o njihovim interesima umjerenima na kazalište i dramsku skupinu u školi. Anketa ukupno sadrži 16 pitanja te dodatna dva pitanja čije rješavanje uvjetuje odgovor na 16. pitanje. U dogovoru s učiteljima, prije početka istraživanja roditelji su potpisali svoju suglasnost s anonimnom anketom koja će biti provedena među učenicima. Istraživanje je provedeno u vremenu od 5. do 12. lipnja 2018. godine u OŠ V. Nazora Feričanci te u PŠ Donja Motičina među učenicima drugog, trećeg i četvrtog razreda. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 82 učenika. Ovo istraživanje je prema trajanju transverzalno jer istražuje presjek pojave u određenom trenutku. Prema mjestu provođenja, istraživanje je empirijsko jer se podaci prikupljaju iz stvarnosti. Također, istraživanje je primijenjeno jer će rezultati biti korisni u praksi tako što će se uočavanjem eventualnih nedostataka u praksi moći potaknuti poboljšanja.

5.2. Rezultati istraživanja

Anketa je provedena među učenicima osnovne škole Vladimira Nazora Feričanci te područne škole u Donjoj Motičini. Anketu je popunilo ukupno 82 učenika od kojih je 40 učenika, a 42 učenice kao što se vidi iz grafa 1.

Graf 1. Spol ispitanih učenika

Prvo pitanje u anketi je glasilo: Jesi li ikada bio/bila u kazalištu sa školom? Iz grafa 2 vidljivo je da su svi učenici odgovorili potvrdno, što čini 100% ispitanika. Iz toga je uočljivo kako škola, čiji su ispitanici učenici, redovito organizira učeničke posjete kazalištu.

Graf 2. Odgovor ispitanika na 1. pitanje ankete

Drugo pitanje u anketi glasilo je: Jesi li prvi puta posjetio/posjetila kazalište sa školom? Iz grafa 3 vidljivo je da je 28% ispitanih učenika prvi puta posjetilo kazalište upravo u organizaciji škole, a njih 72% posjetilo je kazalište prije nego što su imali priliku ići u kazalište u organizaciji škole.

Graf 3. Odgovor ispitanika na 2. pitanje ankete

Treće pitanje u anketi glasilo je: Koliko si puta gledao/gledala predstavu u kazalištu kada si bio/bila ondje sa školom? Iz grafa 4 vidljivo je da je većina učenika, koju čini 81%, posjetila kazalište više od tri puta u organizaciji škole. 15% učenika je kazalište u organizaciji škole posjetilo tri puta, a po 2% učenika posjetilo je kazalište u okviru školske organizacije jednom i dva puta.

Graf 4. Odgovor ispitanika na 3. pitanje ankete

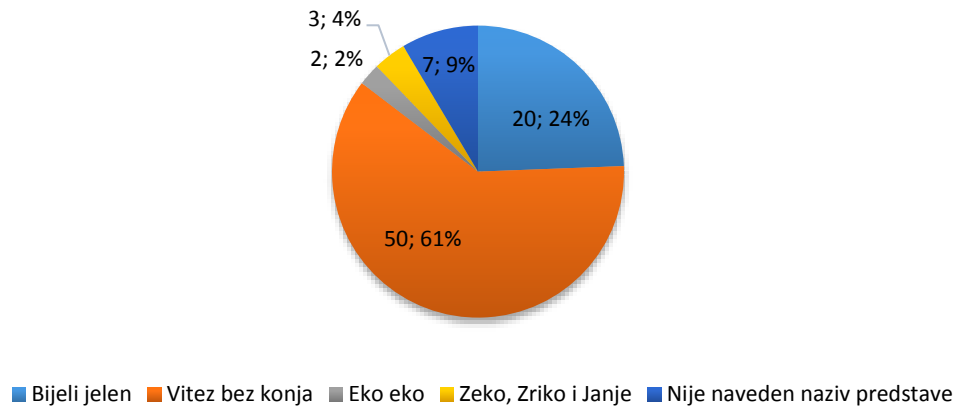
Četvrto pitanje je glasilo: Jesi li razgovarao/razgovarala s učiteljicom u razredu o predstavi koju ste gledali? Iz grafa 5 vidljivo je da je 95% ispitanih učenika pričalo s učiteljicom o pogledanoj predstavi, 3% učenika navodi kako nisu pričali s učiteljicom o pogledanoj predstavi, a 2% ih je to činilo ponekad.

Graf 5. Odgovor ispitanika na 4. pitanje ankete

U petom pitanju su učenici trebali napisati naziv posljednje predstave koju su pogledali u organizaciji škole, ukoliko se sjećaju naziva. Iz grafa 6 vidljivo je da je 61% ispitanih učenika navelo predstavu *Vitez bez konja*, njih 24% navelo je predstavu *Bijeli jelen*, 9% ih nije navelo niti jednu predstavu, 4% je navelo predstavu *Zeko, Zriko i Janje* te njih 2% je navelo predstavu *Eko Eko*.

Napiši, ako se sjećaš, kako se zvala predstava koju si posljednji puta gledao/gledala kada si bio/bila u kazalištu sa školom.

Graf 6. Odgovor ispitanika na 5. pitanje ankete

U šestom pitanju doznaje se je li u predstavama koje su učenici gledali u organizaciji škole bilo glazbe. Iz grafa 7 može se uočiti da je 85% ispitanih učenika potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, 15% njih navelo je da se ne sjeća, a niti jedan ispitanik/ca nije naveo/la da u predstavi nije bilo glazbe.

Graf 7. Odgovor ispitanika na 6. pitanje ankete

U sedmom pitanju doznaje se je li u predstavama koje su ispitani učenici pogledali bilo plesa. Iz grafa 8 vidljivo je da je 73% ispitanih učenika potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, njih 9% odgovorilo je da u predstavi nije bilo plesa, a 18% navodi da se ne sjeća.

Graf 8. Odgovor ispitanika na 7. pitanje ankete

Osmo pitanje glasi: Je li ti se svidjela predstava? Iz grafa 9 može se uočiti da je 96% ispitanih učenika potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, njih 3% navodi kako im se pogledana predstava nije svidjela, a 1% nije sigurno je li im se predstava svidjela ili ne.

Graf 9. Odgovor ispitanika na 8. pitanje ankete

U devetom pitanju doznaje se je li pogledana predstava bila tužna. Iz grafa 10 vidljivo je da je 56% ispitanih učenika odgovorilo da pogledana predstava nije bila tužna, 27% njih je odgovorilo da su samo neke situacije u predstavi bile tužne, 8% je navelo da je pogledana predstava bila tužna, a 9% je navelo da se ne sjeća je li predstava bila tužna ili ne.

Graf 10. Odgovor ispitanika na 9. pitanje ankete

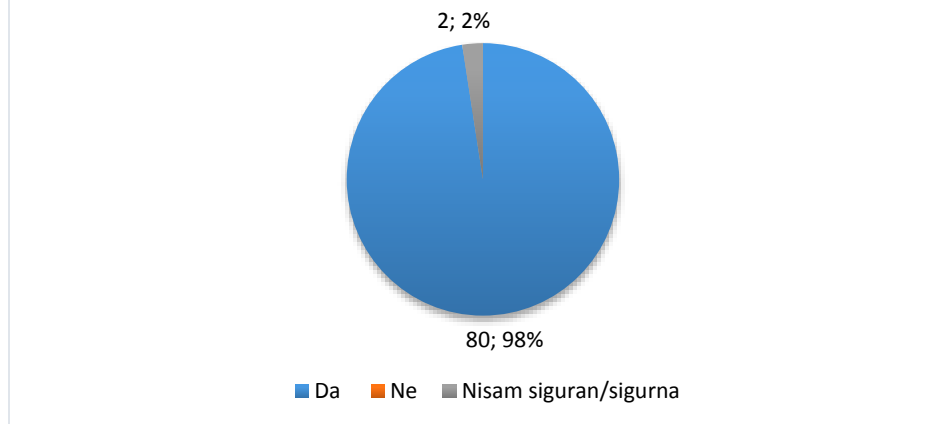
U desetom pitanju može se saznati je li pogledana predstava imala sretan završetak. Iz grafa 11 vidljivo je da je 96% ispitanih učenika odgovorilo je potvrdno na ovo pitanje, njih 4% odgovorilo se da se ne sjeća, a niti jedan ispitanik nije odgovorio da predstava nije imala sretan kraj.

Graf 11. Odgovor ispitanika na 10. pitanje ankete

Jedanaesto pitanje glasilo je: Jesi li uživao/uživala tijekom putovanja do kazališta? Iz grafa 12 može se uočiti da je 98% ispitanih učenika odgovorilo je potvrdno na ovo pitanje, njih 2% ih je odgovorilo da nisu sigurni, a niti jedan učenik nije odgovorio da nije uživao tijekom putovanja.

Jesi li uživao/uživala tijekom putovanja do kazališta?

Graf 12. Odgovor ispitanika na 11. pitanje ankete

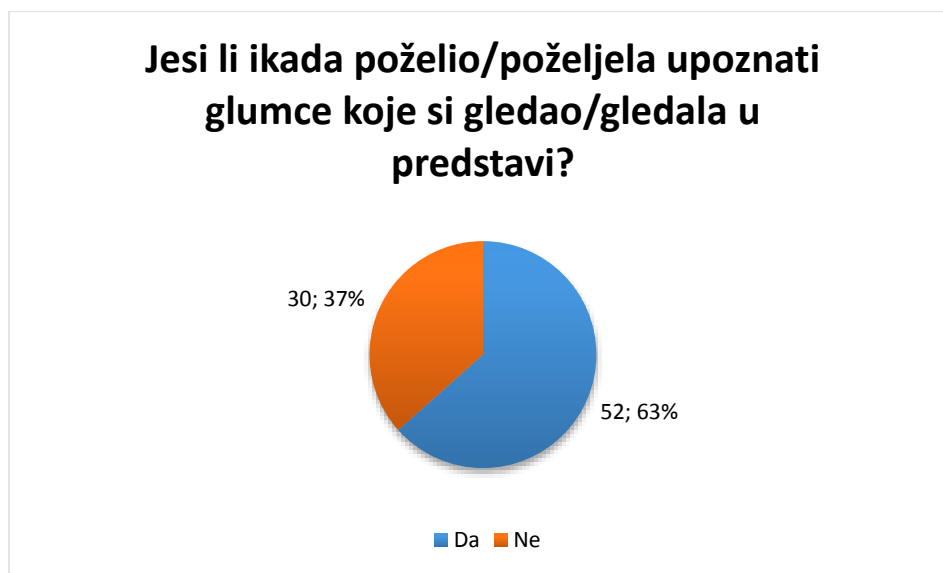
Iz dvanaestog pitanja moguće je saznati kako se ispitanici osjećaju u kazalištu. Iz grafa 13 vidljivo je da se 92% ispitanika osjeća sretno u kazalištu, njih 6% navelo je da im je dosadno, 2% ih je navelo da nisu sigurni, a niti jedan učenik nije naveo da se osjeća tužno.

Kako se osjećaš kada si u kazalištu?

Graf 13. Odgovor ispitanika na 12. pitanje ankete

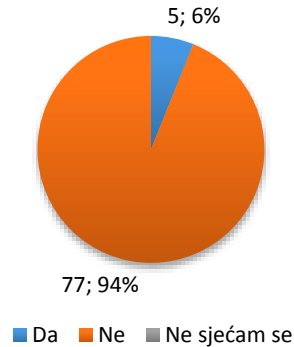
Trinaesto pitanje je glasilo: Jesi li ikada nakon predstave poželio/poželjela upoznati glumce koje si gledao/gledala u predstavi? Iz grafa 14 može se uočiti da je 63% ispitanih učenika potvrdno je odgovorilo, a 37% njih odgovorilo je da nisu poželjeli upoznati glumce koje su gledali u predstavi.

Graf 14. Odgovor ispitanika na 13. pitanje ankete

U četrnaestom pitanju moguće je saznati jesu li učenici ikada dobili priliku upoznati glumce iz predstave kada su bili u posjetu kazalištu u organizaciji škole. Iz grafa 15 moguće je uočiti da je 94% učenika odgovorilo da ispitanici nisu dobili priliku upoznati glumce, njih 6% odgovorilo je potvrdno na ovo pitanje, a niti jedan ispitanik nije odgovorio da se ne sjeća.

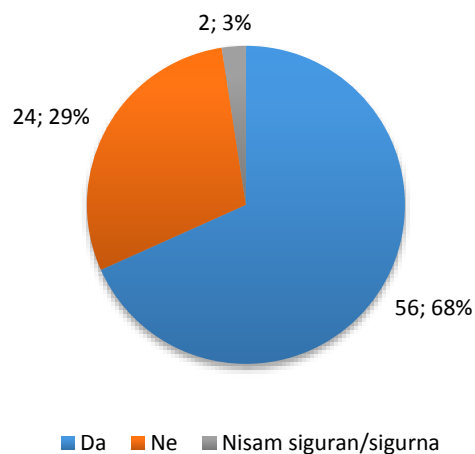
**Jesi li ikada dobio/dobila priliku upoznati
glumce iz predstave kada si bio/bila u
posjetu kazalištu sa školom?**

Graf 15. Odgovor ispitanika na 14. pitanje ankete

Petnaesto pitanje je glasilo: Želiš li saznati kako nastaje predstava? Iz grafa 16 moguće je uočiti da je 68% ispitanih učenika potvrdno odgovorilo na ovo pitanje, njih 29% odgovorilo ih je da ih ne zanima nastajanje predstave, a 3% ih je odgovorilo da nisu sigurni.

Želiš li saznati kako nastaje predstava?

Graf 16. Odgovor ispitanika na 15. pitanje ankete

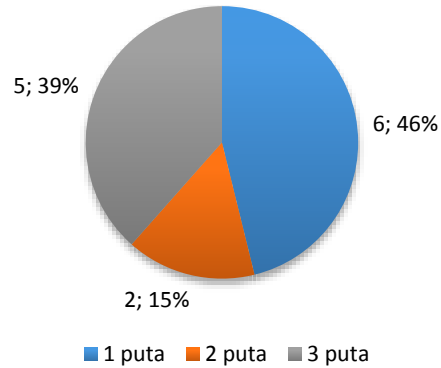
U šesnaestom pitanju moguće je saznati jesu li ispitanici članovi dramske skupine u svojoj školi. Iz grafa 17 vidljivo je da 84% ispitanih učenika nisu članovi dramske skupine svoje škole, dok njih 16% jesu.

Graf 17. Odgovor ispitanika na 16. pitanje ankete

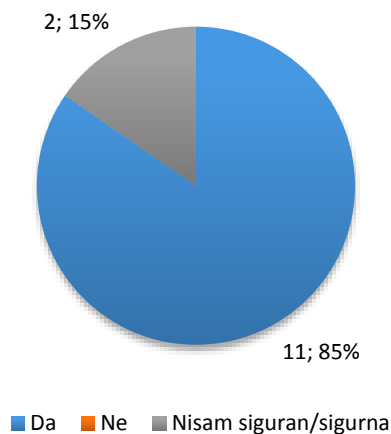
Sedamnaesto i osamnaesto pitanje nadovezuju se na šesnaesto. Učenici koji su potvrdno odgovorili na šesnaesto pitanje, odgovarali su na ova dva pitanja. U ova dva pitanja može se saznati u koliko su puta u svojoj školi učenici sudjelovali u predstavama te jesu li uživali u tome. Iz grafova 18 i 19 moguće je uočiti da je od 13 učenika, koji jesu članovi dramske skupine u školi, njih šestoro sudjelovalo je jedan puta u predstavi, petero njih je sudjelovalo tri puta u predstavi, a dvoje ih je sudjelovalo dva puta u predstavi. Od tih 13 učenika uočava se da se 85% njih svidjelo sudjelovati u predstavi, 15% njih nisu bili sigurni, a nitko od ispitanih učenika nije bio odgovorio da mu se nije svidjelo sudjelovati u školskoj predstavi.

Koliko si puta sudjelovao u predstavi u svojoj školi do sada?

Graf 18. Odgovor ispitanika na 17. pitanje ankete

Je li ti se svidjelo sudjelovati u predstavi?

Graf 19. Odgovor ispitanika na 18. pitanje ankete

5.3. Rasprava

Iz rezultata istraživanja vidljivo je da su svi ispitani učenici, mlađe školske dobi koji pohađaju školu u ruralnoj sredini, barem jedan puta posjetili kazalište. Većina učenika je kazalište posjetila

prije posjeta u školskoj organizaciji. Većina učenika gledala je predstavu u okviru škole više od tri puta. Na temelju istraživanja nije moguće utvrditi zašto je ostatak učenika bio samo tri ili manje puta. Brojni su mogući uzroci koji u ovom istraživanju nisu vidljivi. Ipak, dobiveni rezultati su pozitivan pokazatelj o učestalosti odlazaka na predstave u školskoj organizaciji. Nadalje, većina je učenika razgovarala s učiteljicom u školi o predstavi koju su organizirano gledali u kazalištu. Razlog malom udjelu učenika koji su naveli da nisu razgovarali s učiteljicama o predstavi nije utvrđen ovim istraživanjem. I ovdje se može uočiti pozitivan pokazatelj kada se radi o analizi predstave s učenicima nakon posjeta kazalištu. Vrlo je važno da učenici razmijene svoje stavove i doživljaje o pogledanoj predstavi. Nadalje, prema podacima dobivenim o nazivima kazališnih predstava koje su učenici gledali vidljivo je da su sve pogledane predstave upravo predstave namijenjene djeci i većina ih je pogledana u Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku. Istraživanje je pokazalo, prema doživljajima većine ispitanih učenika, da su predstave koje su učenici gledali sadržavale ples i glazbu, nisu bile tužne i imale su sretan završetak. U tome uočavamo kako se, prema navodima učenika, među redovima učitelja uglavnom biraju predstave koje uključuju ples i glazbu, nisu tužne i teže sretnim završecima. Razlozi zašto je mali udio učenika okarakterizirao iste predstave kao tužne i bez plesnih elemenata, nisu dobiveni ovim istraživanjem. Ipak, prema rezultatima vidljivo je da se ovakve predstave sviđaju većini djece. Većina je učenika uživala u putovanju do kazališta koje nije u njihovom mjestu, a većina ih se osjećala sretno u kazalištu. Mali udio ispitanika naveo je da im je u kazalištu bilo dosadno, no razlozi su ostali nepoznati. Istraživanje je pokazalo i da nešto više od polovine ispitanika ima želju upoznati glumce iz predstave nakon što ju pogledaju, no velika većina njih navodi da nisu dobili priliku upoznati ih. Također, nešto više od dvije trećine ispitanika navodi da želi saznati kako nastaje predstava. Iz navedenih rezultata doznaje se da učenici, iako većinom gledaju predstave koje im se sviđaju i većinom se osjećaju ugodno u kazalištu, nisu u toj mjeri zainteresirani za upoznavanje kazališta izvan okvira samog gledanja predstave. To se može i uočiti u tome što velika većina učenika nisu članovi dramske skupine u svojoj školi. Gotovo svi dobiveni rezultati bili su očekivani prije provođenja istraživanja. Ono što nije bilo očekivano odnosi se na prvi posjet kazalištu. Naime očekivano je da je većini učenika prvi posjet kazalištu bio upravo onaj u organizaciji škole, no istraživanje je pokazalo suprotno.

6. ZAKLJUČAK

S obzirom na proučenu literaturu zaključujem da je kazalište vrlo važno mjesto za život svakog djeteta. Ono je mjesto gdje se dijete kulturno i estetski uzdiže, ali i bezbrižno uživa u živim slikama koje se odigravanja pred njegovim očima, samo za njega. U kazalištima za djecu je, još uvijek, u velikoj mjeri prisutna grupna organizacija posjeta. Upravo u okviru tih grupnih posjeta brojni učenici mlađe školske dobi dobivaju priliku, neki čak i prvu priliku, pogledati kazališnu predstavu primjerenu svojoj dobi. Upravo je iz tog razloga vrlo važna uska suradnja škole i dječjih kazališta. S obzirom na to da su brojnoj djeci mlađe školske dobi prvi posjeti kazalištu upravo oni u okviru školske organizacije, smatram da bi na repertoaru kazališta za djecu trebale biti i predstave koje nisu nužno uprizorenje lektirnih djela koja čitaju. Također, smatram da je pri izboru kazališnih predstava koje se gledaju u okviru školske organizacije vrlo važno izabrati predstave koje su bogate plesom i glazbom, kako bi se djeca susrela sa što više umjetnosti na jednome mjestu. Djeca, baš kao i odrasli, zaslužuju kazališne predstave visoke estetske, a ne samo didaktičke, vrijednosti.

Nadalje, iz rezultata provedenog istraživanja zaključujem da učenici mlađe školske dobi većinom imaju pozitivan stav prema kazalištu. Poneki su učenici zainteresiraniji za kazališne aktivnosti te bi im stoga po mom mišljenju bilo dobro ponuditi dramske aktivnosti unutar škole, pogotovo ukoliko se radi o ruralnoj sredini gdje učenici ne mogu biti članovi dramskih grupa unutar kazališta za djecu ili samostalnih dramskih grupa. Razlog malog udjela učenika mlađe školske dobi koji sudjeluju u dramskim aktivnostima, prema ovom istraživanju, ostao je neistražen. Ono što je vrlo važno, što zaključujem prema rezultatima istraživanja, je da učenici gledaju predstave primjerene njihovom uzrastu što je vrlo važno kako bi predstava u svim aspektima mogla doprijeti do njih.

Ono što je, pak, vidljivo iz analiza triju kazališnih predstava su značajke koje upućuju na to da su predstave za djecu vrlo slične. Među svim sličnostima, najvažnija je ona koja se odnosi na primjerenost publici. Naime, predstave se, u svim njezinim aspektima, maksimalno prilagođavaju publici (djeci) kako bi im doživljaj bio što bolji i ugodniji, a to im kako se čini prema dječjim reakcijama vrlo dobro uspijeva.

U današnje vrijeme, vrijeme visoke tehnologije i virtualnog svijeta, vrlo je važno pronaći mjesto gdje je moguće uživati u čarima gledanja živih slika i iskusiti blagodati umjetničke estetike

uživo pred našim očima. Kazalište je upravo takvo mjesto i zbog toga ono treba biti dostupno svojoj djeci i imati visoku estetsku vrijednost. Konačno, ostaje za proučiti još brojne aspekte i uzroke stavova učenika mlađe školske dobi o njihovim iskustvima vezanim za kazalište te temama i kvaliteti kazališnih predstava namijenjenih upravo njima.

7. IZVORI

Pepeljuga, pogledano 10.5.2018. iz arhive snimaka kazališnih predstava Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku

Ivica i Marica, pogledano 12.5.2018. iz arhive snimaka kazališnih predstava Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku

Zlatni danci, pogledano 12.5.2018. iz arhive snimaka kazališnih predstava Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku

8. LITERATURA

1. Batušić, N. (1991). *Uvod u teatrologiju*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske
2. Bogner-Šaban, A. (2009). *Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku: 1958.-2008.* Osijek: Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku
3. Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost: priručnik za scenski odgoj djece i omladine*. Zagreb: Školska knjiga
4. Lončar, V. (2008). *Kazalište u Hrvatskoj i mladi (1950.-2007.)*. *Kazalište*. Pribavljeno 20.5.2018., sa <https://hrcak.srce.hr/187923>
5. Lončar, V. (2009). *Publika u kazalištu za djecu*. *Kazalište*. Pribavljeno 24.5.2018., sa <https://hrcak.srce.hr/187481>
6. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2010. Pribavljeno 1.6.2018., sa http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
7. *Nastavni plan i program HNOS-a*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
8. Prosperov Novak, S. (2014). *Knjiga o teatru*. Zagreb: AGM
9. Schneider, W. (2002). *Kazalište za djecu: aspekti diskusije, utisci iz Europe, modeli za budućnost*. Zagreb: Mala scena